

מאזרזת השבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 13-22

לתרומות והנצחות ניתן לפנות ל-0546371585
הערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

שע"י המכון התורני ירושלים

ויקרא - תשפ"ג | גליון נז | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

אל"ף זעירא

פ. א.

בשניהם השגה מקרית נוסף על הראוי להם מצד עצמותם. ובה מיושב מה שפירש רש"י (אצלינו ובמדבר שם) ויקרא לשון עראי ולשון טומאה, והיה די באחד מהם ליתן הבדל בין "ויקר" ל"ויקרא". אלא לפי שרש"י סובר גם כן שנבואת משה היתה במקרה ולא בעצם הכנתו, ולפי זה קשה לו למה לא נכתב אצלינו "ויקר" בלא א' כלל, על כן בא כמתרץ ולומר, לפי שלשון "ויקר" משמע לשון עראי דהיינו המקרה, ומשמע נמי לשון טומאה, וזה אינו שייך כלל כלפי משה חלילה, לכך נכתבה הא' אצל משה להוציאו מן לשון מקרה של טומאה, ומכל מקום נכתבה הא' זעירא לקרות "ויקר" להורות שגם בנבואת משה היתה עראי ובמקרה מצד היותה נוסף על הכנתו כאמור. עכ"ל הכלי יקר.

ונראה לי לימוד יקר מדבריו, שאל יאמר אדם מה לי להתאמץ הרי ממילא לא אגיע למדרגות גבוהות והלואי שאגיע למדרגות נמוכות, אל יאמר כן אלא ילמד ממשה שעשה את המוטל עליו עד קצה יכולתו ומכאן ואילך "לְאֵל גָּמַר עָלַי" (תהלים נז, ג) - מתהווה על ידי הקב"ה, וכל המתרפה ואומר אין לי ממילא סיכוי הריהו כבלעם ח"ו, דלולי שהקב"ה בחר בו להיות נביא בשביל שלא יהיה לאומות פתחון פה, ודאי לא היה מגיע לכלום מאחר ולא עשה כל מאמץ לזכות לעבוד את ה' למרות מדרגותיו ונשאר כבהמה, ולכן יש ללמוד מכאן שגם אם בסופה של עבודה יגיע האדם רק לא' קטנה כלומר רק להשגה קטנה מכל מקום הוא בכלל ויקרא וחשיבות, ואם ח"ו יאמר הרי אחרי הכל אגיע רק לא' קטנה אז חבל על המאמץ, מי יודע אם לא יגיע בסוף ל"ויקר". שבת שלום ומבורך.

פרשתינו פותחת בתיבות "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר".

כידוע הא' של ויקרא מופיעה כאות קטנה וכבר האריכו בזה מפרשי התורה, ראה "בעל הטורים" ועוד.

ב"כלי יקר" כתב על כך וזה לשונו: אל"ף של ויקרא קטנה כאילו נאמר 'ויקר', וטעמו של דבר להשוות נבואת משה אל נבואת בלעם שנאמר בו (במדבר כג, ד) "ויקר", וכמו שאמרו בספרי פרשת וזאת הברכה אות שנ"ז "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" אבל באומות קם, ומנו בלעם. ואין הפירוש שיהיה בלעם שוה למשה בנבואה חלילה, אלא כך פירושו, שמשה השיג יותר ממה שהיה ראוי להשיג על פי הכנתו, כמו שנאמר (בסוף התורה) "אשר ידעו ה'", "אשר ידע את ה'" לא נאמר, אלא לומר לך שהוא מצד הכנתו לא ידע את ה' על זה האופן, כי אם ה' ידעו" ונתן לו תוספות שפע, "בישראל" רצה לומר בזכות ישראל, וכל שאר נביאי ישראל כל אחד לא השיג יותר מכדי הכנתו [ואולי זה כוונת חז"ל על ההבדל בין נבואת משה שהיתה גם "בזה הדבר" ובאספקלריא בלא בר, לבין שאר נביאי ישראל שהתנבאו רק "בכה" וכו'], אבל באומות העולם קם אחד לכבודן של ישראל שהשיג יותר ממה שהיה ראוי להשיג על פי הכנתו.

והנה, מהידוע שכל מה שהנביא משיג את הראוי לו על פי הכנתו, אותה נבואה דבוקה בו בעצם, והעצמות קנין דבוק לא יפרד ממנו, אבל כל מה שמשיג יותר מכדי הכנתו זהו אצלו במקרה ולא בעצם ורק מתת אלוקים היא, על כן נאמר לשון "ויקר" במשה ובבלעם, להורות שהיו שוים בזה במה שהיתה

הבונה והמתכנן עומד מבחוץ...

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו" וגו' (ויקרא א, א).

לפי שהיה משה עומד בחוץ שהיה מתיירא לבוא אל אוהל מועד, כי שכן עליו הענן, אמר הקב"ה אינו דין שיהא משה שעשה את המשכן עומד בחוץ, ואני מבפנים, מיד ויקרא אל משה.

אדם המייסד ובונה בנין רוחני כמו בית כנסת או בית תלמוד, הוא הראשון שהגה את התוכנית, הוא שגייס את האמצעים הכספיים, הוא שתיכנן את המבנה של הבית, הוא שגם תיכנן את המהות הרוחנית הפנימית של הבית, משמגיע זמן חנוכת הבית הרי הוא הולך בקומה זקופה, מפגיץ את סיפוקו הנאתו ודומה עליו כאילו כל העולם שלו הוא. אבל לא כן משה רבינו ע"ה, הוא עומד בחוץ, הוא אינו מרגיש שהוא הבונה והיוצר, בענוונותו הרבה הוא עומד מבחוץ כאילו אינו ראוי לבוא בתוך הבית, פועל הוא ככל הפועלים שעשו את המשכן ואולי ראויים הם עוד יותר ממנו להיות בראשונה. אין דעתו זחה עליו על שעשה וקיים את רצונו ה' ואינו מתרברב להיות נראה בעיני כולם כבעלים של

הבית, אלא עומד מבחוץ כאורח המבקש זכות ורשות.

"וישמע לקול חותנו ויעש ככל אשר אמר" - הזכיר עצת יתרו ולא הזכיר עצתו? שהוא הוסיף על עצת יתרו, והוא ששם שוטרים על השבטים לעשות מה שציוו השופטים, וכן כתיב "ושוטרים לשבטים", וכתיב "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך". טהרת לבו של משה הגיעה עד כדי כך שאף לא הזכיר דרך אגב את מה שהוא הוסיף בעצה של יתרו, הוא לא רצה למעט מכבוד יתרו וזכותו, נכנע כולו לעצת יתרו לעשות ככל אשר אמר, ולכן ויתר מלהזכיר אגב גם את עצתו וחכמתו. והיפוכו של דבר הוא אצל בני אדם הבינוניים אשר עיניהם רעה בשל חבריהם לכבדם על הצלחתם הרוחנית והם אינם יכולים להודות בפה מלא על כך, ומכל שכן אם ימצאו גם הם איזו הוספה קטנה לבנין חברים, הרי אז יזכירו וידגישו זאת בקול רם כדי להאפיל על חבריהם ולבטל את הרושם הטוב של פעולותיו. הנה כי כן, כמה רחוקים אנו מאנשי המעלה.

(אור חדש - רבי חיים אפרים זייטשיק)

ד' אמות של הלכה

במשהה חמץ על מנת לבערו - ובאפה או קנה חמץ דהוי לאו שיש בו מעשה מתוך "משמרת חיים" לגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל

חמץ בפסח דלוקה דחשוב לאו שיש בו מעשה אף דעצם הלאו הוא מה שהחמץ ברשותו וזה אינו במעשה מ"מ כיון שבא ע"י מעשה חשוב לאו שיש בו מעשה. ומקשים דהרמב"ם הל' חגיגה פ"א הל' א' כתב דאם נכנס לעזרה ברגל בלי קרבן חגיגה דאינו לוקה דהוי לאו שאין בו מעשה דהלאו הוא ה'ראיית פנים ריקם' ובזה אין מעשה, ולמה לא נאמר גם כן התם דילקה, כיון דבא ע"י מעשה דהיינו מה שנכנס לעזרה.

וליישב היה נראה דגבי חמץ המעשה של אפיה או קנין הוא הגורם במישרין ללאו, דכיון דקנה החמץ ממילא עובר בבל יראה, ולכן כיון דהלאו בא ע"י מעשה סובר הרמב"ם דחשוב לאו שיש בו מעשה ולוקה, משא"כ גבי לאו ד"לא יראו פני ריקם" עצם הלאו בא ע"י החיוב להביא קרבן ואינו מביא, והמעשה של כניסה לעזרה היא גורמת שיהא חיוב להביא קרבן, וכיון שנתחייב בקרבן ואינו מביא עובר בלאו דלא יראה - ולכן כיון דהלאו אינו בא בתוצאה ישירה מהמעשה אלא ממה שנגרם ע"י המעשה, לא חשוב לאו שיש בו מעשה ואינו לוקה עליו. [ע"ע בחידושי הגר"ח הלכות חו"מ מה שכתב בזה בשיטת הרמב"ם (המגיה)].

הקשה ב"שאגת אריה" סי' פ"א על תוס' פסחים דף כט, ב, דכתבו דאינו עובר על בל יראה בחמץ שמושהה על מנת לבערו דניתק לעשה ד"תשביתו" - האם נאמר דמותר לגזול על מנת להשיב, הא בינתיים עובר הלאו, ומה שניתק לעשה הוא רק כפרה על העבירה, אבל בודאי אסור לכתחילה.

ונראה דכוונת תוס' היתה דכיון דהלאו דבל יראה מנותק לעשה ד"תשביתו" זה מגלה דהלאו הוא להחזיק החמץ בתורת בעלות, וכיון דמשהה על מנת לבערו אינו מחזיקו בתורת בעלות ואינו עובר הלאו. משא"כ גבי גזל דהעבירה הלקיחה בודאי עובר העבירה בשעת מעשה, ומה שמישב אחר כך הוא רק כפרה על העבירה.

ועל עצם יסודו דבגונב על מנת להחזיר עובר בלאו דגניבה באמת נחלקו בזה רבוותא כמו שהביא הקצות סי' שמ"ח ס"ק א' דדעת הש"מ דבגונב על מנת להחזיר אינו עובר לאו דגניבה כלל, והקצות הוכיח מהרמב"ם בספר המצוות דעובר בלאו אף דרק עושה לצערו ויחזיר לו לאחר שעה ע"ש.

*

פסק הרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג, דאם אפה או קנה

בדיקת חמץ על ידי פנס

הנה כיום שיש אפשרות לבדוק ע"י פנס, שיש לו מעלה שאינו נוטף ואין בו חשש שריפה, וגם יכול להאיר עמו במקומות דחוקים, ולכאורה יותר טוב להשתמש בו [ובודאי לא גרע מאכסדרה שאפשר לבדוקה לאור החמה, וה"ה בזה]. מיהו ודאי אין לבטל מנהג אבותינו שמקורו ממשנה ודינא דגמ' [ריש פסחים] וכדילפינן לה מקראי לבדוק לאור הנר, ולכן עכ"פ הברכה ותחילת הבדיקה יעשה בנר, ואם אח"כ נוח לו בפנס יכול להשתמש בו. ובכל גווניו אין לברך על פנס אף בשאין לו נר, כיון שתיקנו רק על נר כדרשות שבגמ' שם [כ"כ בקובץ מבקשי תורה (ח"ב עמ' תנה) בשם הגרש"ז אויערבאך].

(קונטרס הלכות פסח)

*

דין ביעור חמץ בפחות מכזית

הנה במשנה פסחים (מה). אמרו 'בצק שבסדקי עריבה, אם יש כזית במקום אחד חייב לבער, ואם לאו בטל במיעוטו'. ומבואר שפחות מכזית אין בו חובת ביעור, ונאמרו בגמ' שם כמה חילוקים. ומצינו שנחלקו הראשונים למסקנת הסוגיא אם יש חיוב ביעור בפחות מכזית באופן שאינו עשוי לחזק:

דקדוק בהלכות פסח

ידוע כמה טרחו גדולי הדורות בבדיקת חמץ לבדוק אחרי כל חשש משהו, ע"י מעשה רב (אות קעח) שזמן הבדיקה אצל הגר"א היה נמשך למאוד. ובכתב סופר (א"ח ח"י) העיר על מה שראו עיניו אצל אביו החתם סופר שהיה מרבה לבדוק בכל הבית והעליה והלול וכל מקום שאפשר באיזה מציאות להכניס שם חמץ, ואע"פ שהיו לו בנים ובני בית ותלמידים ובחורים שהיו כדאים לסמוך עליהם מ"מ היה עושה בעצמו גם מה שלא היה לפי כבודו וכו'. ובספר ארחות רבינו (ריש ח"ב) שבעל הקה"י היה מקדיש זמן רב לבדיקת חמץ. (קונטרס הלכות פסח)

*

"ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים

א. שיטת רש"י והרי"ף והרמב"ם (ב,טו) שאף פחות מכזית חייב לבערו. ב. שיטת תוס' (מה). והטור (תמב,יא) בשם הר"י מפרי"ז ובתרומת הדשן (פסקים קסד) שאין חיוב ביעור לפחות מכזית [אא"כ יש כמה חצאי כזית בכלי שהכלי מצרפם, וכן בבית חיישינן שיצטרפו].

ולדינא: דעת ה"ט"ז (תמב,ה) ומג"א (סק"י) ופמ"ג (א"א סק"י) וגר"ז (סעיף כח) ומ"ב (סקל"ג) וחזו"א (קט"ז, יג ד"ה ש"ע) שאף בפחות מכזית חייב ביעור [לכה"פ מדרבנן מחשש שמא יבוא לאוכלו]. והוא כשיטת הרי"ף והרמב"ם הנ"ל. [שלא כדעת הפר"ח (תמב,ז) והגר"א (סוף תמב) ושאגת אריה (סוף פא) שפחות מכזית אפי' מונח בכלי פטור מביעור, ואף אין בו חשש אכילה מחמת חוסר חשיבותו. והוא כשיטת התוס' ור"י מפרי"ז ותה"ד הסוברים שאין בפחות מכזית דין ביעור].

הכרעת המ"ב (תמב,ג) כדעת רוב פוסקים שאף פחות מכזית צריך ביעור [אא"כ הוא מטונף וכדבסמוך].

וכבר כתב הב"י (תמב,ז) שלא האריך בדינים אלו מפני שבלא"ה נהוג עלמא לבער ולבדוק שלא יהא אפילו משהו חמץ, וכמש"כ הרא"ש שישאל קדושים הם וגוררים כל חמץ הנמצא אפילו בכתלי הבית (הובא בשו"ע תמב,ו). (קונטרס הלכות פסח)

לְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדִרְתָּם" (שמות יב, מב). רמז יש בזה שכן אנו רואים שגם אותם שאינם מדקדקים כל כך בדקדוקי מצות, אבל בפסח כולם מדקדקים ונזהרים אפילו במשהו, כולם מכינים עצמם הכנה דקדושה באמת. ואומר הכתוב "ליל שמורים הוא לה'" - על ידי שה'ליל' שמור הוא לה', ר"ל נשמר מכל צד של פגם עבירה, וקדוש הוא לה', ע"כ "שמורים לבני ישראל לדורותם" - להשפיע על הדורות הבנים והבנות לנטוע בתוכם נטיעה קדושה. וזה רמזה תורה ליל שמורים הוא לה' - רצון ה' ב"ה שהוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם - ללילות כל החיים.

(הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל)

כ"ט אדר תרכ"ו: רבי שלמה ב"ר דב צבי הכהן רבינוביץ' מרדומסק זצוק"ל בעל "תפארת שלמה"

בספר אהל שלמה אות ד) נאבדו. נסתלק ליל שישי לאחר חצות, ערב ראש חודש ניסן תרכ"ו, תוך כדי כשהוא מעיין בזוהר פרשת אחרי מות בני אהרן. ונתקיים בו מה שאמר פעם: "תמיהני מה שעולם רואים זכות למות על מטתם, מה החשיבות בכך, הלא יותר נאה להפטר במקום שעסקו בו בתורה... בסדרי הלוייה טיפל רבי אהרון מקראקא בנו של ה"מאור ושמשי" ואז הובן מה שאמר לו רבינו: ארון נושא את נושאי... כן הובן אז מה שכתב במכתבו לפני ל"ב שנה לקהילת ראדאמסק כשקיבלוהו לרבם, בו מסיים בתפלה: "תן לי לב לשפוט עמך הזה", כשאת התיבה לב מציין בגרשיים. ואכן ל"ב שנים כיהן בראדאמסק עד להסתלקותו, ויהי למופת. מנו"כ בראדאמסק. (ימי זכרון)

כ"ט אדר: רבי שלמה הכהן [ראבינאוויטש] מראדאמסק מפורסם על שם ספרו "תפארת שלמה" (תקנ"ה - תרכ"ו). נולד: תקנ"ה בורלאשטשאווה שליד ראדאמסק (י"א תק"ס, רי"א תקס"ג). נקרא על שם סב אביו (מצד אמו) ר"ש מפניטשרב. אביו: רבי דוד צבי [מתלמידי החוזה מלובלין]. בתקצ"ד נתקבל לרבנות ראדאמסק. עם הסתלקות רבו מראדאשיץ לחצו עליו החסידים לקבל עליו הנהגתם, והחל לנהוג כאדמו"ר אך לא ראה זאת בעין יפה. עם עליית רבי משה מלעלוב לא"י בתר"י שאלוהו החסידים על מי נוטש הצאן? השיב, על הרב מראדאמסק. ומאז החל לנהוג ביד רמה [גם אז המשיך לנסוע לצדיקים]. חיבר "תפארת שלמה" ח"א על התורה, ח"ב על מועדים. חיבוריו בנגלה (עליהם מספר נכדו

רבו ה"אור לשמים" התבטא עליו: "האברך הזה בשעה שהוא מזמר, מונח לו שם הוי"ה על קצה לשונו, וזמירותיו ממש כקול כנפי הכרובים בגן עדן".

רבי חיים דוד "הרופא הקדוש" מפיעטרקוב (כ' שבט) העיד שמקובל בידו מרבו החוזה מלובלין סימנים מיוחדים לצדיק אמיתי, וכל אותם הסימנים מצויים בהרב מראדאמסק (אוצר ישראל). כן העיד עליו כי בו נשמת התנא רבי עקיבא, חכמת שלמה המלך ובחינת יוסף הצדיק.

ה"דברי חיים" מצאנו במכתבו אליו מתארו: "ידי הרב המאור הגדול קדוש ה' בנש"ק פאר הזמן והדרו רבים ילכו לאורו פ"ה ע"ה נר ישראל כקש"ת...". (נדפס באהל שלמה).

בנו ה"חסד לאברהם" הגדיר את ה"אהבת ישראל" שלו: "היה מוכן לוותר על כל חלקו בתורה בשביל יהודי אחד".

מסופר כי פעם ראה בני אדם לומדים זוהר, אמר להם: מה נאמר בזוהר "זכאים מאן דאשתדל באורייתא", אם כן תפתחו ותלמדו גמרא. (אוצר ישראל).

במוצאי שבת אחד נכנס לבית המדרש וקרא: יהודים! רחמו עלי! אולי רוצה מישהו כוס תה. וסיפר: כעת העלו נשמה לעולם האמת ולא מצאו בו כלום כי אם שפעם א' כיבד מישהו בכוס תה. והוסיף: "יודע אני שעוד לא עשיתי כלום בעולם הזה, אם כן אולי רוצה מישהו כוס תה ויהיה זה לי לטובה" (אוצר ישראל). (ימי זכרון)

אחרי שנכנס למצוות שלחו אביו ללמוד תורה מפי הגאון המובהק "הנשר הגדול רב כנפיים" (כפי שקראו הגאון מליסא זצ"ל בעל חו"ד) רבי אברהם צבי הירש פצנובסקי זצ"ל בעל שו"ת "ברית אברהם" - שהרביץ תורה וישב על כסא הרבנות בעיר פייטרקוב עד להסתלקותו בשנת תקע"ט - וכתלמיד המחכים את רבותיו, חריף ושקדן, נתחבב עליו ביותר. כמו כן הלך בפרק מסוים לצקת מים על ידי של הגאון רבי משה אהרן זצ"ל אב"ד קוטנא.

שמו הטוב הלך לפניו כעילוי. בחידושים על מס' כתובות ועוד שנשתמרו מימי שחרותו, ומביא בתוכם קצת חד"ת משם רבו בעל "ברית אברהם", רואים בעליל את חילו לאורייתא כאחד הגאונים - אבל עוד יותר היתה יראתו קודמת לחכמתו. מספרים, בגיל ח"י שנה כבר היה כל ספר השל"ה הקדוש שגור על פיו, וקיים זה מה שכתוב בזה. אף הוא שיחר את פניהם של רבים מצדיקי הדור, ודבק במיוחד בהרה"ק רבי מאיר מאפטה זצ"ל, בעל "אור לשמים", עד שנחשב לתלמיד מובהק שלו.

תן לי לב לשפוט עמך

כשהגיע ה"תפארת שלמה" לפרקו, בא בברית הנשואין עם הצדקת גיטל ע"ה, בתו של "החסיד המופלג" רבי שמואל זצ"ל, וישב שנים אחדות בבית חמיו על התורה והעבודה, עת שזוגתו שולחת במסחר ידיה, כדי שיוכל להקדיש את עצמו כליל לעבודת שמים. כבר בימים ההם נכנס לפרד"ס, ועסק בנסתרות מכתבי האריז"ל וגוריו, ונעשה בן בית בהיכלות הסוד ותורת הקבלה כאחד הגדולים, וחיבר הקדמה ארוכה לספה"ק "שערי אורה"

ראש השושלת

ראש וראשון בשושילתא דדהבא היה הצדיק רבי שלמה הכהן זי"ע בעל "תפארת שלמה", מרועי ישורון בדור דעה לפני כמאה וחמישים שנה, אשר תלמידיו המובהקים, בני בינה, העידו על עצמם, שקיבלו במחיצתו השגה כלשהי מדמותם הרוחנית של כהני השם בימי קדם.

רבי שלמה נולד בעיירה וולושצ'ובה, פלך קילץ, בפולין, לאביו הגאון והחסיד רבי דוב צבי הכהן זצ"ל, שהיה מ"בני היכלא" של החוזה מלובלין זי"ע, והוא בנו של הג"ר אריה לייבוש הכהן זצ"ל, חתן הג"ר רבי שלמה זצ"ל אבד"ק פינטשוב, מצאצאי המקובל האלקי רבי נתן שפירא זצ"ל בעל "מגלה עמוקות", ובן דורם של ה"נודע ביהודה", ושל הגר"י אייבשיץ זצ"ל.

חסידים מספרים, כי בעודנו ינוקא בגיל חמש, משך רבי שלמה את תשומת לבו של הרבי ר' דוד'ל מללוב זצ"ל, אשר ניבא לו גדולות. בהיותו בן תשע, לקחו אביו עמו להסתופף בצלם של החוזה מלובלין והיהודי הקדוש מפשיסחה שברכוהו והאצילו מהודם עליו. מסופר שהיהודי הקדוש שמע אותו בילדותו כשקורא "שיר השירים" לפני אביו בביהכ"נ בוולושצ'ובה בפניא דמעלי שבתא, ואחרי שהיטה אוזן קשבת לקריאתו אמר בלשון זו: "זה הקטן אומר שיר השירים כעין שלמה המלך עליו השלום", ולא נתקררה דעתו עד שעמד ונשקו על ראשו. לימים אמר ה"תפארת שלמה": "את כח הנשיקה של היהודי הק' הרגשתי בפועל, עד שנעשיתי ברימצוה, והנחתי תפילין על ראשי - או אז ידעתי כי נשיקת היהודי שם היתה מעין הנחת תפילין..."

ממהר"י גיקטלייא זצ"ל, שהוא מספרי היסוד של תורת הנסתר. בשנת תקצ"ד באו אליו נכבדי קהילת רדומסק להציע לו כסא רבנות בעירם, ואף שהיה אז דחוק מאד בפרנסתו וחי חיי צער, סרב בתחילה, רק על פי פקודת רבו הצדיק מראדושיץ רבי יששכר בער זצ"ל הסכים לכך בתפלה לשמים "תן לי ל"ב לשפוט עמך הזה" [ואכן ישב על כסא הרבנות ברדומסק שלושים ושתיים שנה עד יום הסתלקותו כמנין ל"ב].

בשלהי שנת תר"י עלה לארץ ישראל רבו הרה"ק רבי משה מללוב זצ"ל, וכשפנו אליו חסידי פולין בשאלה "על מי נטשת את הצאן", השיב להם כי ה"תפארת שלמה" ימלא את מקומו ויהיה להם רעיא מהימנא. רבי שלמה בצדקתו הרבה סרב לנהוג בנשיאות, והתחבט לפני החסידים להרפות ממנו, בטענה שאינו הגון ואינו כדאי. אבל ישראל קדושים לא הירפו ממנו, עד שניצחוהו בטענת "יחיד ורבים הלכה כרבים", ויקרא אז על עצמו תפלת דוד המלך ע"ה בתהלים: "אתה ידעת לאיוולתי ואשמותי ממך לא נכחדו" - אתה, רבש"ע, יודע את האמת שהצדק עמדי ואין עטרה זו הולמתי, אבל בני אדם הללו אינם יודעים זאת וכל ישעם וחפצם ליראה ולאהבה את שמך, לכן אפיל תחינתי לפניך "אל יבושו בי קוויך, אל יכלמו בי מבקשיך אלקי ישראל". מאז ואילך צלחה עליו רוח השם ונעשה רבן של חסידים. כשרי ישראל מקרוב ומרחוק התחילו לנהור לבית מדרשו, והתקשרו אליו בנר"ן - הם תלויים בו, והוא תלוי במי שאמר והיה העולם.

כך היה תחילת ענינה של שושלת רדומסק, אסכולה בפני עצמה בחסידות, אשר קנתה לה שם-עולם בדרכה ובשיטתה המיוחדת.

הדר אישיותו

וכך כותב אודותיו החסיד הפילוסוף רבי אהרן מרקוס ע"ה מקראקא, שהתאבק בעפר רגליו: "נפלאה היתה התורה שאמר על שולחננו... נהדרת היתה נגינתו ותפילתו לפני העמוד... עינו הפליגה מעבר לזמן ולשטח, וחדרה אל חביוני האדם כמי שמסתכל בכוס מים צלולים (אבל "יהיה זה משום חילול הקודש אם נצטמצם לפרטים")... ענוותנותו וביטול היש שנהג

בהם, היו בלתי שכיחים גם בדורו..." מרגלא בפומיה: למה מצינו בפרקי אבות "הוא היה מונה שבחם". הוא (רבי יוחנן בן זכאי) ולא הם (תלמידיו התנאים)? לפי שמרוב צדקותם היו ממעטים את עצמם, דרך ענוה, ולא ידעו כלל שבח מעלותיהם - והיא גם מדתו שלו אשר עיטרתו כעין כלילא דוורדא. גם אחרי שהיה רבי לאלפים, הרכין רבי שלמה את עצמו, והיה משים נפשו כשיריים למרגלות צדיקי הדור וקדושי, כדוגמת: הרבי ר' פישל מסטריקוב, הרבי ר' יחזקאל מקוזמיר, הרבי ר' ישעיה מפשדבורז, וה"דברי חיים" מצאנז, זכר צדיקים לברכה. מפקידה לפקידה נסע להסתופף בצלם, כחסיד מן השורה, שפל ברך וענוותן להפליא. מתוך ספריו הקדושים נשקפת בבואה דבבואה של נשמתו הגדולה, נשמה כללית של צדיק הדור, המחרף את נפשו לטובת כלל ישראל, בבחינת "ואם אין מחני נא..."

לא היתה לו בעולמו משימה קדושה יותר מלימוד זכות וסניגוריה על כנסת ישראל, יחיד כרבים, להמליץ טוב בעדם ולהמתיק הדינים מעליהם, להמשיך בעדם שפע חסד ורחמים. זה עצם הלוז שנמשך הימנו חוט השדרה, חוט השני, השזור בכל שיחות הקודש שלו, אשר נכללו ב' החלקים של ספרו "תפארת שלמה". בנו ה"חסד לאברהם" זצ"ל התבטא פעם בשיחה: "גדול היה אבא זכרונו לברכה במידת אהבתו לישראל, מוכן היה לוותר על כל חלקו בתורה אפילו בשביל יהודי אחד!"

אנשי שלומו סיפרו ממנו מופתים שלא כדרך הטבע, ודרכי עבודה למעלה מהשגת בן אנוש, אבל רבי שלמה בחכמת אלקים הפועמת בו הצניע והסתיר את רוב מדרגותיו. מעשה שבא בנו ה"חסד לאברהם" זצ"ל לפני המגיד הקדוש רבי אברהם מטריסק זצ"ל, וביקש ממנו שיספר קצת מגדולת אביו ה"תפארת שלמה", ויען ויאמר בקצרה: "אבא זכור לטוב היה איש פלא, שביליו במים רבים ועקבותיו לא נודעו". רבי חיים דוד זצ"ל ד"ר ברנהרד מפייטריקוב, הבעל תשובה המפורסם, שהסתופף בצלם לעת זקנה, התבטא בשיחה: כמו דג גדול, הנסחף לעתים

ממרחבי הים הגדול לפלג זעיר, כך גם אין מקומו של ה"תפארת שלמה" בדור שחי בקרבו...

אשירה לה' בחיי

גדול היה כוחו בנגינה ובעבודה שבלב. רבים מן הנוסעים לרדומסק באו כדי לשמוע אל הרינה ואל התפלה שלו. הרי מה שכותב אחד מטובי האישים המקושרים אליו, הוא הג"ר יצחק שמואלביץ ע"ה מקרימילוב: "אני זכיתי לשמוע קולו הקדוש בתפלתו... כל תפלתו היתה בשמחה גדולה, בקדושה ובטהרה... רק באמירת זכרונות בר"ה כשהגיע לפסוק "הבן יקיר לי אפרים" הפסיק בבכיה רבה מאד וזלגו עיניו דמעות כמים ונמשכה בכייתו עד "כי זוכר כל הנשכחות", ושוב סיים הברכה בשמחה עצומה... ולכל השומעים היתה יראה מתוך שמחה... וכמה פעמים ראו כולם שכמעט היתה לו מסירות נפש בתפלתו, בפרט כשהגיע ל"דרי מעלה עם דרי מטה - כתר", מה אומר, מה אדבר, בזכרי את תפילת אדמו"ר זצ"ל המו מעי לו..."

"וכאשר אמר "נשמתי" היה אומר בקול נעימה, אשר כל השומע נמשך לבו לעבודת השי"ת, והקול ירד לחדרי בטן, ומי שהיה שומע קולו נעשה בעל תשובה, וכן היה בסעודה שלישית כשהיה מזמר הפזמון "דיד נפש" ו"אל מסתתר"... הסעודה השלישית נמשכה שעות אחדות בעומק הלילה, והעם היושבים בחושך ראו אור גדול, והלילה כיום האיר..."

תפלה למען הזולת

זקני החסידים בדורות הקודמים, היו משתאים ומצביעים על כך, שהרבה הלכות גדולות בעיקרי תפלה, מובלעים ב"תפארת שלמה", וכל הטועם - ולו בקצה-המטה - מיערת דבשו, עיניו אורות. בדברים על התפלה שהשמיע רבי שלמה ליד שולחנו הטהור, לימד יסודות הקבלה על יחודים עליונים, המשכת השפע מלעילא, וגאולת שכינתא מגלותא, הכל בכח התפלה, אבל יחד עם זה הרבה לעודד ולחזק גם את האדם הפשוט בכוחה של תפלה למען הפרט ולמען הכלל - מתוך מסי"נ ואהבת ישראל. יסוד ושורש בתפלה, לשיטתו, לא להתפלל לצורך עצמו בלבד, כי אם

לטובת הכלל. "כן הוא העיקר, שמתפלל אדם על חברו ושש וששמח בישועתו, כמו שכתוב "ושמחת עולם על ראשם", שהשמחה של כל העולם - כשאחרים בטובה - היא על ראשם, כי אם האדם אינו משגיח ומתפלל רק על עצמו ושמח בטובת עצמו בלבד, הנה זה מגונה מאד, אבל דרך הצדיקים והישרים הוא לחלות ולצפות לטובת חברו ולחייב את עצמו עבור חברו... וזה היה חטאם של המתאוננים במדבר: "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו איש לפתח אהלו", לבדו, ולא על זולתו, לכן אמר משה "מאין לי בשר כי יבכו עלי תנה לנו בשר ונאכלה", פירוש, אחרי שכל מבוקשו רק עבור נפשו ובני ביתו בלבד תנה לנו בשר. ולא ביקשו עבור כלל ישראל. באופן כזה אין לי בשר לתת לכל אחד ואחד. אכן כל מבקש ה' צריך לכלול תפלתו בתוך קהל כלל בני ישראל, להתפלל על חברו אז תקרא וה' יענה..."

קלני מראשי

אפס כי לא על טובת עצמו והכלל בלבד יתפלל האדם. עליו להעלות על ראש דאגותיו את צער השכינה הקדושה ולהעתיר לגאולתה. "בכל צער ודוחק המגיע לאדם צריך לדעת כי הדבר נוגע למעלה... קלני מראשי, קלני מזרועי... ולכן כשמבקש על הישועה והרווחה מתוך הדוחק צריך לשים לבו לבקש בעיקר על צער השכינה אשר עמו אנכי בצרה..." ומלבד הדאגה לחיים הגשמיים חייב אדם ליתן את דעתו על חיים רוחניים

ויתפלל להשגה אלוקית ולהתגלות כבוד מלכותו ית"ש. "כי מדרך העולם, האדם אשר יחסר לו מאומה, הן בענין הבריאות או בפרנסה ח"ו, הוא שופך נפשו בתפלתו ותחינתו לפני בעל הרחמים, וכאשר נשלח עזרו מקודש להיושע אז נחה ושקטה דעתו... לא כן מי שהוא דואג על צער גלות השכינה ומצפה לגדלות הבורא ב"ה להרים עוזו ותפארתו, וכן להשגת הבורא ב"ה, צריך להתפלל על זה תמיד כי הוא בלי תכלית וסוף... כי כל צרכי חמודי תבל ועניני הזמן אינם העיקר בתפלה, אף כי ההכרח מביאו לזה, צורך הפרנסה והבריאות... אך זאת תורת האדם שיתכוון בתפלתו שיתגדל ויתקדש שמה רבא..."

ויהי כמשיב ידו

החסיד רבי אהרן מרקוס, אשר סיכן את חייו כדי לעבור בגבול מגאליציה לפולין על מנת להקביל את פני רבו, מספר בזכרונותיו דברים ששמע מפי קדשו ארבע שנים לפני הסתלקותו (בשבת חנוכה תרכ"ב) בנוכחות קהל מצומצם. "זה אירע בליל שבת קודש, ליד שולחן קטן, בחדר משכבו... האירו עיניו באותה שעה כאבני החרן אשר בחושן משפט של הכהן הגדול... הוא דיבר על הולדת פרץ וזרח, והזכיר את דברי הזוה"ק מפרשת בהעלותך, המגנה במלים חריפות את אלה הרואים בתורה סיפורים בעלמא, מבלי להתעמק בתוכן הנסתר והקדוש של תורת השם. לבסוף פתח ואמר: בזרח כתוב "ויתן יד", זרח הוא הצדיק המאיר את חשכת הגלות ע"י חוט השני של תורה ותפלה,

גם הנבואה נקראת "יד", ואיתא בזוה"ק שבלעדי נבואת ישעיה בן-אמוץ לא היה בכוחנו להחזיק מעמד בגלות הקשה - אולם גם בהסתלק ה"יד" ["ויהי כמשיב ידו"] אין מקום ליאוש, אחריו באים צדיקים מסוג אחר, בחינת פרץ, שכל מאמציהם מכוונים לפרוץ את הגלות בכח תפלותיהם ולקרר הגאולה..."

"באמרו זאת פשט ה"תפארת שלמה" את ידו: "כל עוד שאתם רואים יד זו, אל יפול לבבכם, אח"כ יבוא מה שיבוא, ובלבד שיהיה ברחמים..."

ה"תפארת שלמה" היה ידידו הטוב של החידושי הרי"מ זצ"ל מגור. משנתבשר מרה על הסתלקות הרי"מ - ביום שבת קודש כ"ג באדר תרכ"ו - התבטא, כי שוב אין לו מה לעשות בהאי עלמא, ורמז לחסידים שקרב יומו. לשאלת הדיין דמתא, רבי יואל, שעמד אז אצלו: "הלא כולנו צריכים לו, לטובת הדור!", השיב: "כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת", חול זה עוה"ז, שבת זה עוה"ב, וכמו שהתפלל בעוה"ז עבור כלל ישראל כך יהיה מעשהו בעלמא דקשוט.

ובשלהי אותו שבוע, באור ליום הששי כ"ט באדר תרכ"ו, כשהוא יושב ולומד בספר הזוה"ק שלפניו אצל שולחנו, השלים ה"תפארת שלמה" את נפשו לחי העולמים במיתת נשיקה, והביאוהו למנוחות בפניא דמעלי שבתא בבית העלמין דק"ק רדומסק, כפי שהתפלל ביום שישב בה על כסא הרבנות "פה אשב... זאת מנוחת..."

(הארמו"ר מרדומסק - רב אהרן סורסקי)

לקושים מספר "תפארת שלמה" לרבינו שלמה הכהן מראדאמסק זצוק"ל

לשון הרע חלילה על שום אחד מבני ישראל, לו נאה לברך את בני ישראל באהבה, כי כולם טובים בעיניו. והוא הלשון הקודש האמור בברכת כהנים, וכמו שנאמר "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות חטאת" (ויקרא ט, כב) פירוש, כשבא לברך את העם, אז ירד מענין חטאת, לבל יעלה זכרם שחטא שום בר ישראל חלילה, ואהרן הוא הרודף שלום לכל ישראל הוא שנצטווה לברכם.

השומר והזהיר ממחשבות רעות שמח ודבק בבורא יתברך "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים ק, א). "בשמחה" אותיות "מחשבה". כי עיקר השמחה של אדם אם הוא שמור וזהיר

האיש אשר לא מדבר שום לשון הרע הוא הראוי לברך את בני ישראל כתיב (במדבר ו, כג): "כה תברכו את בני ישראל", ופירשו חז"ל, בלשון הקודש.

הכוונה בזה, כי האיש הצדיק אשר לשונו לשון הקודש, לא רגל על לשונו לדבר שום לשון הרע חלילה על שום אחד מבני ישראל, זהו הראוי לברך את בני ישראל באהבה שאוהב את בני ישראל, אבל מי שפוגם חלילה את לשונו בדברים האסורים איך תשרה הברכה על לשונו וברכתו?

כי בברכתו את בני ישראל צריך להמשיך עליהם חסדים טובים, לאמר כי כולם אהובים, כולם ברורים, כולם קדושים, וראויים לברכה. לכן איש צדיק כזה שנשמר כל ימיו מלדבר

עומד ומה ענין אזהרה בזה מרבי אליעזר הגדול. אך הנה ידוע כי (חולין צא, ב) אין המלאכים אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים שירה למטה תחלה. ולזה בראש השנה שואלים המלאכים למה אין ישראל אומרים שירה, אע"פ שהמלאכים קדומים בכריאה, מ"מ מצד נשמתם של ישראל הם קדומים במעלה להמלאכים. וזהו 'דעו לפני מי אתם עומדים' ר"ל שאתם קודמים לפני המלאכים בתפלה והם באים אחר כך לעמוד לפני הקב"ה, ראו שלא תבושו בתפלתכם נגד המלאכים כנ"ל.

כבריה חדשה

עשה דוחה לא תעשה (יבמות ג, ב). כשאדם הולך לקיים מצות עשה, צריך לדחות מעצמו את העבירות שעבר עליהם ולעשות את המצוה בשמחה (תפ"ש שבת שוכה).

חגור חרבך על ירך

"יְפִיפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוֹצֵק חֵן בְּשִׁפְתוֹתֶיךָ חֲגוּר חֲרָבְךָ עַל יָרֶךְ" (תהלים מה, ד). הנה ידוע שברית הלשון וברית המעורר מכוונים זה כנגד זה. ולזה "פה" גימטריא "מילה". (דברים ט, יב) "מי יעלה לנו השמימה" ראשי תיבות מילה, ר"ל ע"י שמירת הברית עולה בתפלתו השמימה. ולזה (תהלים כה, י) "כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו". היינו החסדים הולכים באורח מישור ולא יהיו לסט"א, והם "לנוצרי בריתו ועדותיו". ולזה (תהלים מה, ג) "הוצק חן בשפתותיך" היינו שהתפלות יעלו למעלה ויפק רצון מה' כשיהיה "חגור חרבך על ירך", כמבואר בזה"ק על פסוק זה שמדבר משמירת הברית (מכ"ק).

וראך ושמך בלב

מי שהוא ירא שמים באמת ואוהב ה' שמח הוא כשרואה בחבירו מעלה יתירה ממנו, ואומר אם אני אינני ראוי והגון לכך, הנה עכ"פ חברי עובד ה' ועושה רצון קונו ונחת רוח ליוצרו (תפ"ש פ' שמות עה"פ "וראך ושמך בלב").

נגד צוררי

"תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שְׁלַחַן נֶגֶד צִרְיִי" (תהלים כג, ה). "תערוך לפני שולחן" - כשהשם בעצמו ישפיע לאדם את פרנסתו לא ישלטו בזה זרים ויהיה זה "נגד צוררי" - כי לא יוכלו לשלוט ולהניע לזה, כי מיד ה' היא לנו (פ' בשלח).

לדאוג על חרבן בית המקדש

"וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה'" (פ' שופטים). תיכף כאשר תקום בבוקר יהיה עיקר מחשבתך על המקום אשר יבחר ה' להיות דואג על חורבן ביהמ"ק ולהיות עומד ומצפה שיבנה במהרה בימינו אמן (תפ"ש פסח).

עבודת חודש ניסן

"ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה" (פ' בא). כל עבודת האדם בחודש הזה, חודש ניסן, היא לאוקמי שכינתא

ממחשבות רעות אז יכול להיות דבוק בהבורא ב"ה וצריך להיות כל שמחתו לכבוד הבורא ב"ה. וזה שמצינו ביעקב אבינו ע"ה (בראשית רבה ע, א) בחיר של האבות והיה שמור מכל מחשבה רעה ח"ו לכן היתה מחשבתו דביקה תמיד בהבורא ב"ה, וז"ש בו "ומשמחתך ששמחת בו". הפי' בב' אופנים. "ומשמחתך" היינו שמחת הבורא ב"ה היתה שמחתו של יעקב שמחת בו. גם ע"י שמחתו של יעקב למטה נעשה היחוד למעלה להביא השמחה להבורא ב"ה. וז"ש דוד המלך ע"ה (תהלים נא, יד) "השיבה לי ששון ישעך". שעיקר שמחתו היא ישועת הבורא ב"ה. וזה הענין שאמרו חכמינו ז"ל על פסוק בפרשת ויגש (בראשית מא, ב) "ויפול על צווארו" שיעקב קרא קריאת שמע. וצריך להבין מפני מה דוקא עתה קרא קריאת שמע ולא קרא קודם לכן. אך לפני הנ"ל ניחא כי רק עתה הגיע זמן קריאת שמע לנכון לפי מ"ש חכמינו ז"ל כי (בראשית רבה צא, ו) כל כ"ב שנים שפירש יוסף מאביו לא שרתה שכינה על יעקב אבינו כמ"ש (בראשית מה, כז) "ותחי רוח יעקב אביהם". לכן כאשר בא לגודל השמחה בראותו את יוסף בנו נעשה היחוד למעלה והגיע זמן קריאת שמע לנכון. וזה כל האדם שצריך לשמוח בחלקו שיש לו אדון כזה בורא כל העולמים חי וקיים לעולם.

אשר קדשנו במצותיו

מה שאנו אומרים בכל מצוה בברכתה "אשר קדשנו במצותיו", איך שיש לשון רבים על מצוה אחת. אך הנה בכל מצוה פרטית שהאדם עושה צריך לעשות בדחילו ורחימו והם שני מצות עשה, אהבה ויראה, נמצא בכל מצוה פרטית גוררת עמה הב' מצוות, יראה ואהבה, כנ"ל. ועל זה שייך שפיר לומר "מצותיו" לשון רבים כנ"ל.

בלימוד התורה יכול להמשיך השפעות טובות יותר מכל המצות

"יברכך ה' וישמרך" וכו' (במדבר ו, כד). אלו דברים שאין להם שיעור וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם (פאה א, א). הנ"ל מפני מה תיקנו לומר תיכף אחר ברכת התורה פסוקי ברכת כהנים על פי מ"ש כי עיקר לימוד התורה היא להמשיך השפעות טובות וישועות על ישראל, וז"ש "ותלמוד תורה כנגד כולם", 'כנגד כולם' פי' בלימוד התורה יכול להמשיך השפעות טובות יותר מכל המצות, וגם להביא לידי קיום המצות ושמירה ממכשול העבירות. וז"ש בתהלים (ק"ט, ק) "קָרְבוּ רִדְפֵי זְמָה מִתּוֹרַתְךָ רַחֲמֵינוּ", פי' ע"י כח לימוד התורה לשמה של האיש הישר הולך נתעוררה הקדושה ועל ידי כן רחקו הרודפי זמה מלעשות דבר רע. ולזה היה הענין (סוכה כו, ב) שלא היה דוד המלך ע"ה ישן רק שתין נשמי מפני שהיה מעיר אותו לקום לעבודת הבורא וממילא ע"י תורתו היו נשמרים ונפרדו כל פועלי און כנ"ל.

עבודת ה' מתחילה מהלילה

היום הולך אחר הלילה (חולין פג, א). עבודתו את ה' ביום תלויה בקדושת הלילה (תפ"ש ליקוטים שה"ש).

ישראל קודמים למלאכים בתפילה

"וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים" (ברכות כה, ב). על זה צריך להתבונן בזה, הלא זאת נקל לדעת לפני מי הוא

מעפרא, כידוע שהשכינה הקדושה נקראת "זאת" (תפ"ש שבה"ג).

עריבות באכילת מצה

"בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח). לשון עריבות ומתיקות כמ"ש "והערב נא כו' את דברי תורתך בפינו" שיהיה המצוה זו של אכילת מצה מתוק לחיך ותערב לנפש. כי היא מצוה זמניות פעם אחת בשנה כו'.

אכילת מצה מועילה לשיטה האדם מיצרו

"שבעת ימים תאכל מצת כו' מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך" כו' (שמות

יג, ו-י). יש לדייק בסדר הכתוב שהקדים אכילת מצה למצות השבתת חמץ ולא דבל יראה, הלא נהפוך הוא כי מתחלה צריך להשבית החמץ ואחר כך בא לאכילת מצה.

אכן יבואר על פי דברי הזוה"ק (זוהר ב קפג, ב) שהקשה למה לא נאכל מצה בכל השנה, ותירץ שם כי כאשר נתקדש ונתרפא במיכלא דאסותא פעם אחת שוב לא נצרך עוד, ע"ש. וז"ש הכתוב "מצות יאכל שבעת הימים" כאשר נתקדשו ותטהרו באכילת מצה בשבעת הימים בפסח הנה זהו יועיל לכם ש"לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר" כל השנה, כי חמץ ושאר הוא מרומז לבחינת יצר הרע - שאור שבעיסה, וע"י קדושת אכילת מצה "לא יראה לך שאר" ר"ל לא ייטיבו בעיניך תאוות היצר הרע ומחשבתו לעולם כנ"ל.

זכרון לצדיקים

כ"ט אדר תשמ"ו: הגאון רבי יעקב ב"ר בנימין קמינצקי זצוק"ל ראש ישיבת תורה ודעת

וא"כ - הסבר לי נא כבוד הרב, מדוע אצלכם מעריצים את הדור הזקן ואילו אצלנו מעריצים יותר את הדור הצעיר והמתקדם?

"הא!" - השיב לו ר' יעקב קמינצקי כשחיוך לבבי עובר על שפתיו, הרי התשובה היא כה פשוטה: הלא אתם דוגלים כל חיכם, באיבולוציה הכפרנית של "דרווין" (שר"י) שכופר ואומר, שהאדם הראשון נוצר "מעצמו" ... מבריאת ה"טבע" ... היה פעם חד תא... ואח"כ דג... ואח"כ יונק... ואח"כ קוף... ואח"כ זרק את ה'זנב' והתפתח להיות "בן אדם"...

וא"כ, אם אתם מחדירים כל הזמן לתוך ראשם של ילדכם, שהמוצא של הסבא שלכם - נוצר מ"קוף", א"כ הנכד הצעיר עושה חשבון פשוט ואומר לעצמו: למה שאני יכבד את האבא או הסבא שלי? הרי הם יותר קרובים ממני למוצא של הקוף! הם יותר קרובים ממני ל"גנים" של הקוף! נמצא, שהאבות שלנו קרובים יותר ליחוס של הקוף, ורחוקים יותר מהעולם ה'מתקדם'. ואילו אנו הדור הצעיר - רחוקים יותר מהתורשה של הקוף, וקרובים יותר להשכלה ולטכנולוגיה המתקדמת! וא"כ מה לך לצפות מבניך ונכדיך ה"צעירים" שיכבדו את "צאצאי הקוף" שיש להם יותר קרבה ושייכות כלפי האדם הקדמון - שנוצר מהתפתחות של ה"קוף"?

ואולם אנו - המשיך הרב לומר לאותו סב, אנו מחנכים את ילדינו שהאדם הראשון לא נברא מ"בריאת הטבע" של איזה "פיצוץ" או של איזה "קוף" ח"ו, אלא הוא זכה להיות יציר כפיו של הקב"ה בכבודו ובעצמו (וכפי שאמרו חז"ל בגמרא בבא בתרא נח, א) שאדם הראשון לא היה רק "דמות" דיוקנו של הקב"ה, אלא ממש דיוקנו וצורתו (כביכול) של הקב"ה בעצמו!!! (מבהילו) ואם אדם הראשון היה "דיוקנו" ממש של הקב"ה, א"כ בודאי שהוא היה גם האדם הנבחר ביותר מכל המין האנושי! הוא היה שיא החכמה ושיא הגדלות שיתכן שיהיה לאדם עלי אדמות!

וא"כ, כל הדורות הבאים אח"כ בהמשך ההסטוריה - הולכים

המעשה אירע לפני כ- 20 שנה עם אחד מגדולי הדור של אמריקה, ששמו היה ר' יעקב קמינצקי זצוק"ל.

פעם אחת אירע לו לרב לטוס מארץ ישראל לכיוון אמריקה, הרב היה אז קשיש וישיש, וזקן לבן היה עוטר את פניו, אל הטיסה התלווה אליו נכדו הצעיר של הרב, שלווה אותו לכל פינה, דאג לכל צרכיו, היטה אוזן קשבת לכל היוצא מפי סבו הגדול, והתבטל לפניו מתוך הכנעה והערצה רבה!

והנה, במושב הנגדי, ישבו ג"כ אדם זקן יחד עם בנו הגדול, אדם זה היה חילוני, ובנו ישב לידו כשהוא לבוש במכנסיים קצרות ומעלעל בעיתון שהיה מולו, הבן כלל לא טרח לסובב את ראשו כלפי אביו הישיש, אלא היה עוסק בענייניו, וכאילו כלל לא נמצא לפניו אב זקן וישיש!

והנה, אותו סב חילוני, שעקב מקרוב אחר הכבוד הגדול שחולק הנכד "לסבא הזקן" שיושב מולו, לא יכול היה להתאפק, ובסיום הטיסה ניגש אל הסבא הגדול - ר' יעקב קמינצקי - ושאלו:

"יסלח לי מר, אם אשאל אותך שאלה קצת אישית, המעיקה עלי ולא נותנת לי מנוח: הנה, אצלכם הדתיים רואים שישנה הערצה וכבוד גדול של בני הנוער כלפי הזקנים, וכפי שראיתי זאת אצל הנכד שלך, ששירת אותך במסירות בכל משך הטיסה, וכיבד אותך בכבוד מלכים!

ואילו אצלנו - במשפחה החילונית - ישנו זלזול עמוק כלפי האנשים הזקנים! אנו נתפסים בעיני הצעירים כאנשים "מיושנים", לא "רלוונטים" וכ"סוג ב" בחברה הישראלית! אנו נחשבים כאנשים עם מזג קר, כבדים, חסרי מרץ, עם דעות מיושנות ובקשות משונות, שאינם מבינים לרוח ה"דור הצעיר"!

ובמקום שהצעירים יכבדו אותנו - המציאות היא בדיוק הפוכה: הזקנים צריכים כל הזמן להחניף ולרכך את לב הצעירים, מחשש שלא יפגעו בהם אח"כ בכבודם ובכל מעמדם החברתי!

ויורדים מהמעלה הגדולה שהיתה לאבינו אדם הראשון! נמצא, שהאבא והסבא שלנו שקרובים יותר לאדם הראשון - הם משובחים ונעלים יותר! כיון שהם קרובים יותר ליצירה האלוקית ואילו אנו הדור הצעיר - הולכים ומתרחקים משיא הגדלות! הולכים ומתגמדים משיא המבחר האנושי!

וא"כ לא פלא הוא, שהצעירים מביטים בנו כאל אנשים יותר רוחניים ואציליים, כיון שיש לנו "יחוס" גבוה יותר של קירבה ליציר כפיו של האלוקים! וזה מה שנותן לצעירים את 'חרדת הכבוד' כלפינו, כיון שהם יודעים שאנו קרובים יותר אל... - "האמת"!!!

מתורתו של מרן הגר"י קמינצקי זצ"ל

זמירות היו לי חוקך

כל אדם יש לו טעם בלימוד משפטים שהם סברות מובנות העולות על השכל, אבל בלימוד חוקים על פי רוב אין לו בהן טעם ועריבות, ודוד המלך היה לו טעם של זמר בלימוד חוקים כמו שאמר "זמירות היו לי חוקיך" (תהלים קיט, נד), וטבע של זמר הוא שיש לאדם עונג רוחני בשמעו את הזמר, ובפרט אדם שהוא מלחין ו"מבין" בחכמת הזמר כמו דוד המלך, ואינו מתעייף משמוע את אותו הזמר פעם אחר פעם, ואעפ"כ אומרים חז"ל (סוטה דף לה, א) שנענש דוד המלך בפרץ עזה מפני שקרא לחוקי התורה זמירות.

הטבע משועבד אל התורה

מעשה באדם אחד תושב וואלאז'ין שהיה חולה במחלת פלוריס (שמקצת הריאה דבוקה בצלעות) שהחליט בדעתו לעלות לארץ ישראל. רבי חיים סאלאוויצקי זצ"ל, שבתקופה ההיא עדיין היה ראש ישיבה בוואלאז'ין, יעץ לו שלא לעלות לארץ ישראל כל זמן שהוא סובל ממחלה זו, וטעמו, דכל זמן שהוא דר בעיר וואלאז'ין אשר שם היה ה"שאגת אריה" מרא דאתרא, והוא פוסק להלכה שאין מחלה זו טריפה, אם כן הוא נחשב כאיש בריא ובשמים ידונו אותו כאיש בריא ושלם. אבל אם יעלה לארץ ישראל, הרי דעת פוסקי ארץ ישראל היא שיש למחלה זו דין טריפה, וטריפה אינה חיה, ויזדקק לרחמי שמים מרובים בכדי לחיות שם. ואמר רבינו דמזה אנו רואים איך שהקב"ה דן את האדם בדיני התורה בין לטוב ובין למוטב ואפילו אם זה נראה כאילו הוא נגד הטבע.

גדלותו של רבי חיים מבריסק זצ"ל

רבינו סיפר בשם רבי אלי' פלאצינסקי, שפעם ביקר את הגר"י מבריסק זצ"ל, והיה שם נער קטן, והגר"י הצביע על הילד ושאל את רבי אלי' מה אתה חושב שהמרחק ביני ובין הנער הזה? אבל המרחק בין אבי רבי חיים זצ"ל וביני, הוא הרבה יותר גדול מזה.

יסוד ההצלחה בלימוד

אמר רבינו: נראה שאחת מן הסיבות להצלחת הרב מבריסק (הגר"י) זצ"ל בתורה עד שנהיה לגדול הדור הוא מפני שלא היה משועבד לשום אדם בעולם, וממילא היתה דעתו ומחשבתו טהורה ופנויה ללימוד, כי מה שאדם משועבד לאחרים מטרידו מאוד. ומטעם זה, למשל, אם קיבל הרב מכתב מאמריקה מאחד שרוצה לבא לפניו לארץ

ישראל ללמוד אצלו, לא ענה לו הרב כלום, כי אם יסכים מלכתחלה שיבוא אז יהיה הרב משועבד אליו אח"כ. אלא אם ירצה ילך התלמיד אל מקום הרב, ואם יתרצה הרב ילמד עמו, ואם לא, לא. וזה יסוד גדול להצלחה בלימוד התורה.

שריפה במתיבתא

בוקר אחד, באמצע סדר הלימודים, צלצלו פעמוני האש ובישרו שפרצה אש באחד מחדרי הפנימיה. האש התפשטה במהירות, עד שעמדה להיאחו בגג הבנין, שהיה עשוי מעץ. [בבניו הישן של המתיבתא היתה הפנימיה למעלה מבית המדרש ומתחת לגג העץ]. כל הרמ"ם, התלמידים וצוות העובדים נשמעו לדרישת המשטרה ומיהרו לעזוב את הבנין, ועמדו סביבו בחוץ, עד אשר הגיעו צוותי מכבי האש של העיריה לכבות את האש, ואז נתנו רשות לכל העומדים בחוץ לחזור לתוך הבנין. גם רבינו עמד בחוץ בין התלמידים, וראינו אותו כאשר הוא בוכה בפומבי על הביטול תורה של מאות רמ"ם ותלמידים. בכייה זו עשתה רושם יותר גדול על התלמידים שעמדו מסביב יותר מכמה וכמה דרשות.

אהבה התורה

ראש ישיבת פילדלפיה, הגר"א שוויי שליט"א, סיפר שאמר לו רבינו על גודל אהבת התורה של זקני הדור הישן, עוד מהימים שהיה רבינו ילד קטן בן שמונה, והתגורר אצל דודו באישישוק, ולמד תורה ב"חדר" המקומי. בימות החורף, כשהשלג היה כ"כ גבוה עד שבקושי הספיקו לנקות שביל צר ביו הבתים, היה קשה לילדי העיר להגיע ל"חדר" לזמן הלימוד. רבינו זכר שהיו אז אנשים זקנים שפשטו את גופם על השלג בכדי שהילדים ידרכו עליהם ויוכלו להגיע לחדר ללמוד תורה! כל כך גדלה אהבתם לתורתו הטהורה של תינוקות של בית רבן!

חזרה הנשמה

פעם, כאשר לימד רבינו שיעור הלכה ב"משנה ברורה" ברבים והזכיר את ההלכה שהנשמה עוזבת את הגוף בזמן השינה וחוזרת בבוקר, הוסיף רבינו ואמר "אם רוצים אתם לדעת מתי בדיוק בבוקר חוזרת הנשמה, זהו כאשר אומרים 'ברכו'". כאשר הבחין רבינו שהשומעים משתאים ומתפלאים על דבריו, אמר "אני רואה שאתם מביטים עלי בתמיהה. עס פילט זיך נישט אנדערשט פאר ברכו ווי נאך ברכו? (האם אתם לא מרגישים אחרת לפני ברכו כמו אחרי ברכו?) אתם לא מרגישים

שהרווחתם משהו ושנתוסף לכם איזה דבר? זה לא משנה. אולי אתם לא מרגישים את זה, אבל המציאות היא כן שהנשמה חוזרת לגמרי באמירת ברכו. כך כתוב בספרים". ואכן אירע פעם ואיחר רבינו לתפילת מעריב של חול, והפסיד אמירת ברכו. אחרי התפילה התבטא רבינו לזה שהביא אותו, "היום אנחנו חסרים חתיכת נשמה"!

מודים אנחנו לך

לשון הודאה בתפלה, כגון מודים אנחנו לך, אינו מלשון תודה [דאנק]. אלא הוא מלשון ווידוי, והיינו שהאדם מתוודה שאינו ראוי לאותו דבר או אותה טובה שעשה לו השי"ת. וראיה מנוסח הברכה דארבעה צריכין להודות [הולכי מדבריות וחולה שעמד מחליו וכו'] דתקנו חז"ל הלשון "הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב".

מאה ברכות

בנוגע החיוב לומר מאה ברכות בכל יום (מנחות מ, ב), יש לעיין אם היום מתחיל לענין זה מהלילה, שהיום הולך אחר הלילה, או שלענין זה אנו מונים מהבוקר. ויהיה חילוק לדינא לענין מאה ברכות בשבת, האם יש לצרף גם הברכות שאומרים בליל שבת למנין מאה ברכות של יום השבת. ומדברי הרמב"ם יש להוכיח שגם לענין מאה ברכות היום מתחיל מהערב והיום הולך אחר הלילה, שהרי בפ"ו מהל' תפילה הל"א התחיל הרמב"ם למנות את סדר הברכות של היום מברכת המפיל חבלי שינה וכו'. אבל באמת יש לדחות ראייה זו, דאפשר שדעת הרמב"ם שלענין מאה ברכות הלילה הולך אחר היום כדמשמע מלשונו בפ"ו הלי"ד, ומה שמנה בהל"א ברכת המפיל לראשונה, הוא רק להודיענו שברכת אלקי נשמה היא סמוכה לה, והיינו שאין השינה הפסק בין הברכות אלא היא כעין פסוקי דזמרה בין ברוך שאמר לישתבח.

תפילת מנחה על הדרך

תלמיד אחד, שפרנסתו דורשת ממנו להיטלטל הרבה בדרכים, שאל את רבינו מה עליו לעשות בנוגע לתפלת מנחה כשהוא נמצא בדרך, ובפרט בימות החורף כאשר החמה שוקעת בשעה מוקדמת ואינו יכול להספיק להגיע לביתו קודם הזמן. רבינו השיב שעליו למצוא מקום חניה במקום ציבורי בצד הדרך, או בקניון, ולהתפלל מנחה כאשר הוא יושב במכוניתו. רבינו הדגיש שאין צורך - במצב כזה - להתפלל בעמידה בפומבי [או לעשות דבר אחר

בטוב ורע ושכר ועונש, ואין שום נברא אחר בעולם (אפילו במאדים) שיש לו בחירה. והוסיף רבינו שכבר דרש ענין זה ברבים בטורונטו מלפני עשרים וחמש שנה.

זכירת יציאת מצרים

בברכות פ"א מ"ה תנן: מזכירין יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבו שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו' וחכ"א ימי חיך העוה"ז כל ימי חיך להביא לימות המשיח. ויש להבין במה נחלקו רבא"ע וחכמים, הלא בתחילה המשנה כבר נסתם ש"מזכירין יציאת מצרים בלילות"?

וביאר רבינו שיש חילוק בין לשון "מזכירין" ובין לשון "שתאמר", והיינו שלשון מזכירין פירושו שהענין נזכר בתוך שאר דברים ולא כדבר עיקרי בפני עצמו [וכן מצינו לשון זה במשנה להלן פ"ה מ"ב "מזכירין גבורות גשמים", ושם גם כן פירושו שמזכירין גבורות גשמים בתוך שאר גבורות ה' שנזכרו בברכה זו], ודין זה מתקיים במה שאנו אומרים בתפילת ערבית כל לילה - "המדריכנו על במות אויבינו וירם קרנינו על כל שונאינו כו' המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", היינו שמזכירין יציאת מצרים בתוך "שאר" הגאולות והישועות. וזהו סתימת המשנה "דמזכירין" יציאת מצרים בלילות, ולא פליגי ע"ז חכמים כלל. אבל רבי אלעזר בן עזריה ס"ל שיש לעשות מיציאת מצרים אמירה מיוחדת בפני עצמה, כמו שאנחנו עושים באמירת פרשת ציצית, ועל זה חולקים עליו חכמים וסוברים שאין מקור לחיוב זה, דהם דורשים "כל ימי חיך" לדבר אחר.

(מתוך ספר "במחיצת רבינו")

משקאות קלים. אשה זו סיפרה פעם לר' איטשע שיהודי זקן אחד בא אצלה ל"קיוסק" ושאל אותה אודות פרנסתה, ויעץ לה שבכל בוקר תשפוך שלש כוסות של מים על הארץ ואז תהיה בטוחה בפרנסה מרווחת, ואמר לה ר' איטשע "אם לא יועיל לא יזיק, ומדוע שלא תנסי", ואכן עשתה כן ומיד ראתה הצלחה גדולה בפרנסתה. אבל ר' איטשע היה מבולבל ומוטרד ממעשה זה, וכאשר בא החפץ חיים אצלו סיפר לו מה שאירע. ומיד ענה לו החפץ חיים שזהו "מנסך מים לשד" ואסור לעשות כן, וציוה עליו שיאמר לה תיכף ומיד שתפסיק לעשות כך, ומיד כשהפסיקה את שפיכת המים נפסקה הצלחתה וחזרה למצבה הקודם.

חיזוק באמונה

לאחר שטסו בני אדם ללבנה בפעם הראשונה (בקיץ של שנת תשכ"ט) הרגישו כמה מאחב"י איזה קרירות וחלישות ביראת שמים, ודימו כאילו עכשיו ימצאו החוקרים עולמות חדשים ותורות חדשות וכדומה, וזה היה בדומה לאלו שפקפקו בתורה מן השמים וביסודות אמונת בריאת יש מאין בזמן שגילו החוקרים שכדור הארץ מסתובב סביב לשמש, ודלא כמו שהיה מקובל שהארץ היא מרכז העולם והכל מסתובב סביבו. ואמר רבינו שאם הקב"ה ראה בחכמתו שאין לשום את כדור הארץ במרכז העולם, מן הסתם היו להקב"ה טעמים גדולים לזה, ואע"פ שאנו מאמינים שכל העולמות תלויים במעשינו אם לשוב ואם למוטב, מכל מקום אין צורך לזה שיהיה כדור הארץ באמצע, ואפילו אם ימצאו איזה צמחים או אפילו אנשים במאדים מכל מקום אין זה סתירה לאמונה בתורה מן השמים, רק הנקודה העיקרית היא שיש רק תורה אחת מן השמים וזאת התורה היא בעולם שלנו, ורק לנו יש בחירה

שיגרום סקרנות אצל אחרים] שזה רק יטרידו מלהתכוון בתפלתו. הוא גם הדגיש שלהתפלל תחת כיפת השמים הוא נגד ההלכה. ומה שיש נוהגים שמתפללים בביתקת טלפון ציבורי, סבר רבינו שזה בגדר גזלה מחברת הטלפונים, כי בזמן שהוא שם הוא מונע מאחרים מלהשתמש בטלפון.

דרכו של היצר

מעשה באחד שבא אצל החפץ חיים והתלונן על שאין לו פרנסה, וכאשר שאלו החפץ חיים במה הוא מתעסק, השיבו שיש לו חנות מלאה סחורה אבל אין לו קונים. המשיך החפץ חיים לשאלו, א"כ מה אתה עושה בחנות כל היום, וענה שהוא מעיין בעיתונים וכדומה. אמר לו החפץ חיים, הבה אתן לך עצה הגונה, במקום הקריאה בעיתון תלמד משניות, ואז תראה כי מיד כאשר אתה מתחיל ללמוד איזה משנה יבוא קונה לחנות, ולאחר שיעזוב הקונה ותתחיל שוב ללמוד משנה אחרת יבוא קונה אחר, לפי שכך דרכו של יצר הרע, כל זמן שאתה מעיין בעיתון נוח לו בכך, אבל תיכף שתתחיל ללמוד, יסכים היצר הרע שיהיה לך פרנסה ברווח ובלבד שלא תתפנה ללמוד.

תמים תהיה עם ה' אלוֹקֶיךָ

מעשה שסיפר גיסו של רבינו הג"ר אברהם גראדז'ינסקי הי"ד אודות אביו רבי יצחק (המכונה ר' איטשע) זצ"ל, שדר בעיר ווארשא, והיה מפורסם לצדיק ובעל חסד עצום, עד שאפילו החפץ חיים זצ"ל היה מתאכסן בביתו כשהיה מבקר בווארשא, וכן כמה חולים וקשי יום היו מאוכלי שולחנו. בין אלה שהיו דרים בביתו היתה גם אשה מבוגרת אחת, שמעולם לא נישאה, והיתה מתפרנסת בצער ובדוחק מ"קיוסק" של

זכרון לצדיקים

א' ניסן תשס"ט: הגאון רבי אליהו ב"ר שמואל לייב שווי זצוק"ל ר"י פילדלפיה

מדברי הרב זצ"ל:

בימי חורפי זכיתי ליצוק מים אצל הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל. קשה לתאר את גודל הערצה שהחדיר בקרבנו כלפי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, עד היום כל אימת שאני פותח את ספרי הגרעק"א, עומד לנגד עיני, כמה החשיב כל קושיא ותירוץ של רעק"א, זו היתה ההערצה שהיה לו עצמו להגרעק"א והערצה זו החדיר בתלמידיו.

מעשה נורא שמעתי, אודות חתנו של החפץ חיים זצ"ל, שעלה פעם לעליית הגג בבית חותנו, ומצא שם ספר על חומש. עיין הוא וראה כי טוב הוא, והורידו מן העליה. לאחר זמן כאשר הבחין החפץ חיים בספר התעניין לדעת מה מעשי הספר כאן. נענה חתנו ואמר כי מצאו בעלייה וראה שהוא ספר טוב לכן הורידו לבית, נענה החפץ חיים ואמר, ספר שמונח על הגג

בספר "רוח אליהו" (בראשית) מהגאון רבי אליהו שווי זצ"ל - מתוך הדברים שמסר בכנס מחנכים: השאלה היא, כיצד יכולים להחדיר זאת בתלמידים לשתול בלבם חרדת קודש והערצה אמיתית כלפי גדולי עולם?

אין ספק שהדבר תלוי במדת ההערצה שהמחנך עצמו חש בלבו. אם התלמידים רואים את רבם לומד רש"י, ורואים אצלו מה פירוש רש"י, שאין אחרי דבריו כלום, יונקים הם ממנו ההערצה זו.

* שמעתי מתלמידי הגאון רבי אליהו שווי מארה"ב, שהיה גביר גדול בפילדפיה שרצה לבנות במקומו בנין מיוחד ובא להתייעץ עם ר' אליהו שווי, אמר לו ר' אליהו כעת זה לא הזמן להשקיע באמריקה, אם תרצה לבנות תבנה בארץ ישראל, וכך יהודים חיו כסדר עים הצפיה הגדולה הזאת.

(גליון תורת קרבנות)

* דומה שכיום נדיר לשמוע דרשה לשבת תשובה מראש ישיבה או ממשיגי שפורץ בבכי באמת, עד כדי כך שאינו יכול להתאפק. הגאון רבי אליהו שווי ראש ישיבת פילדלפיה (תלמידו של הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל) מוסר שיחה בשבת תשובה, בראש השנה לפני התקיעות או לפני נעילה, ובאמצע השיחה מרוב התרגשות הוא

פורץ בבכי, בדמעות אמיתיות עד כדי חנק. מוסר ההשכל שלומדים מכך תלמידיו הוא ברור: הכאב עומד בעיניו והדמעות מורות על תשובה אמיתית. אין כאן דרשה יפה ועמוקה בלבד, יש כאן התעוררות וכיסופים לקירבת הבורא!

(קריאה בקריה)

צריך לישראל על הגג. והוסיף לומר כי מחבר ספר זה מתבטא כמה פעמים על פירושיו שהם "דלא כרמב"ן" ספר כזה אין מקומו למטה בין הספרים אלא צריך לישראל בעליית הגג! כזו היתה חרדת הקודש שלו כלפי הראשונים.

שמעתי מאחד שכאשר היה פעם הגאון רבי משה פיינשטן זצ"ל בשמחת נישואין, שמע שהרבנית של הגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל נמצאת בשמחה. ניגש רבי משה לשאול

בשלומה, ומשראה שנעמדה לכבודו, אמר לה שלא תטריחי עצמה ותשב, אך היא בשלה נשאה לעמוד, באומרה כיצד תוכל לשבת אחרי שבעלה רבי יונתן גם כאשר היה מדבר עם רבי משה ע"י הטלפון לא היה יושב אלא עומד, שהרי הוא מדבר עם רבי משה!

*

שמעתי מראש ישיבת פילעדלפיא ר' אליהו שווי זצ"ל בעת אשר אחד מהמגידי שיעורים בישיבה עזב, שאמר שרבי הוא כמו גנרל, שכשם שבצבא כאשר אחד מהגנרלים מצליח מאוד בתפקידו מעבירים אותו למקום אחר שיש שם מלחמה קשה יותר, כך גם רב לתלמידים שכאשר מצליח בתפקידו, מן השמים מעבירים אותו למקום שצריכים לו יותר.

(אמרי שפר - תשעא - בוסטון)

זכרון לצדיקים

כ"ז אדר תשע"ב: הגאון רבי חיים פינחס ב"ר יעקב יצחק שיינברג זצוק"ל ר"י תורה אור, ב' טבעת החושן

קול ה' בכח

שיעוריו של רבינו נודעו לשם דבר בגאונותם העצומה, הן בעמקות והן בבקיאות, כאשר הדברים מפליאים לב כל שומעיהן, והיה רבינו שוזר גמרא לראשונים וראשונים לאחרונים, מביא ראיות ממסכת זבחים לבבא קמא וממועד קטן לגיטין, ומטייל בפרדס התורה כבתוך שלו, וכבר היה מי שספר את מראי המקומות בשיעור ודרך כלל היה המספר מגיע בין מאה וחמישים למאה ושמונים מקורות (1) אשר היה רבינו מצטטם תוך כדי שיעור אחד בבהירות נפלאה.

דרכו של רבינו היה לכנס כמה מהתלמידים לחדרו טרם מסירת השיעור, והיה מרצה בפניהם את מהלך הדברים, בכדי שיהיו הדברים ברורים ושמחים כנתינתם. ארע פעם בשנותיו המאוחרות כאשר חזר מחו"ל תשוב כח עד מאוד ביום רביעי, יום מסירת השיעור כללי, ורצה רבינו למסור השיעור כדרכו על אף עייפותו

ותשישותו, אך כאשר באו התלמידים טרם השיעור לחדרו לחזור על השיעור כמנהגו, מצאוהו שנרדם, ולא רצו להעירו, עד אשר דקות ספורות קודם השיעור התעורר לפתע, ונוכח כי לא יסור זמן לשיעור ההכנה.

רבינו אזר כגבר חלציו, דילג על ההכנה המתבקשת, ותיכף ומיד נכנס למסור השיעור, וכדרכו התחיל שוטף במים אדירים, מפרק הרים ומשבר סלעים, כמו לא היה תשוב ועיף עד לפני דקות מועטות, וקולו הולך וחזק, כקול שאון מעיר, קול ה' בכח ובהדרה של תורה.

דרישתו התמידית מתלמידיו היתה ללמוד בעיון הדק היטב, ופעמים אף גער על הלומדים בשטחיות, והיה אומר כי הם מפסידים את עיקר הלימוד בתורה, ועתידים הם ליתן את הדין על כך. לשם כך אף הקדיש את השיעור הקבוע בליל שישי, שמטרתו היתה לחדד את התלמידים בסברות דקות וישרות לאמיתתה של תורה. אך לעומת

זאת היה דורש שיספיקו הרבה, והיה מעודד לסיים את המסכת בסוף הזמן, ואף מי שלא הספיק לסיימו בעיון יסיים לכל הפחות גמרא עם רש"י.

*

ואשפוך את נפשי לפני ה'

מיוחדת היתה אצל רבינו עבודתו שבלב, ברגשותיו הנעלים היה מתרגש בכל תפילה ותפילה ובוכה בדמעות שלישי על צער השכינה וצערם של ישראל, ובציפייתו כי רבה היה מתחנן על קיבוץ הגלויות ובנין ירושלים.

חזון נפוץ היה לראותו מתמוגג בדמעות בברכות ההפטרה, ובפרט בברכת "שמחנו ה' אלוקינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד משיחך". וכן בברכות השבע ברכות כאשר היה מתכבד בסידור קידושין היה מזיל דמעות כמים בברכת "שוש תשיש ותגל העקרה בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה". כשהיה עולה לתורה בתענית ציבור וקורא את ההפטרה, כשהגיע לפסוק "והביאותים אל הר קדשי ושמחתים

בבית תפילתי, עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי" היה רוטט בבכי נורא. כל לב היה נמס לשמע תפילתו המתרפקת וחו תחנוניו לפני הקדוש ברוך הוא, וכל השומע צלותיה דרבינו היה מתעורר אף הוא לצפות לבנין בית המקדש ולאוקמי שכינתא מעפרא.

מנהגו של רבינו במשך קרוב לארבעים שנה לגשת לפני העמוד ולשמש כשליח ציבור בכל התפילות. כשנשאל פעם לסיבת הדבר נימק כי חושש לכך שאין עשרה השומעים חזרת הש"ץ כהוגן וממילא נמצאו ברכותיו של הש"ץ לבטלה, ולכך הקפיד הוא לירד לפני התיבה ולכוון שאם אין עשרה שומעים יהיו ברכותיו נדבה.

נוהג היה רבינו לשפוך צקון לחשו אף בעבור הטרוודים בצרותיהם אשר באו להתברך מפיו, ורבים היו מזכירים לפניו שמותיהם לתפילה. ורבינו היה מתפלל בעדם בבכיות ותחנונים כאב על בניו. הוה עובדא באחד מתלמידיו שהרביץ תורה באחד הישיבות ובא לפני רבינו לתנות צערו של בחור אחד שלמד בישיבתו של התלמיד, רבינו שאל אותו לשמו ושם אמו של אותו הבחור בכדי שיוכל להתפלל עליו, משלא ידע התלמיד מה שם אמו של הבחור, פנה אליו רבינו בתמיהה: "כיצד יתכן הדבר שאינך יודע שם אמו של תלמידך, אני יודע שמך ושם אמך משום שלפני כשבע עשרה שנה פנית אלי לבקש ברכה, ומאז איני חדל מלהתפלל להצלחתך!"

*

במצוותיו חפץ מאוד

מן המפורסמות היה דקדוקו של רבינו בהלכה. ובכל דבר וענין היה מכריע כדעת המשנה ברורה, אשר היה חרות על לוח ליבו, ואף מסר מידי יום ביומו, שיעור הלכה בדברי המשנה ברורה, וטורח לברר דבריו הדק היטב, ופעמים היה מתעכב כמה ימים בשיעור על סעיף קטן אחד במשנה ברורה.

מלבד זאת היו לרבינו כללים בפסק בדברי המשנה ברורה, ומתוך דקדוק לשונו היה לומד מתי דעת המשנה ברורה להכריע כדעת אחד הפוסקים ואימתי מביאור רקצד נוסף. ובכל רוצה

לומר' של המשנה ברורה היה מדקדק מה כוונתו. עד שסיפרו תלמידיו שאף בשנותיו האחרונות כאשר היה תלמיד אחד מקריא את דברי המשנה ברורה ורבינו היה יושב כנגדו ונראה כמתנמנם, כאשר היה הבחור מקריא 'רוצה לומר' של המשנה ברורה והיה עובר עליו בלא הסבר, היה רבינו פוקח עיניו ודורש שיבאר מהו ה'רוצה לומר', ולא היה מניח לו להמשיך עד שנתבאר היטב כוונת דברי המשנה ברורה.

ביראתו הקודמת לחכמתו היה רבינו מדקדק על כל קוצו של יו"ד בקיום ההלכה, אף כשהדבר היה כרוך בטרחה מרובה. ענין שכיח היה כשהיה הולך לישון בלילה ולאחר זמן מה היו מתקשרים מחו"ל עם שאלה הלכתית, וכיון שכבר פרש לשנתו היה רבינו מברך שוב ברכת התורה, אך לאחר מכן לא רצה לחזור לישון שהרי יכנס לספק ברכת התורה כשיקום בבוקר, ואין ליכנס לספק בידים, וכך היה נשאר ער במשך כל הלילה משום ספק זה.

כן סיפרו, כי כאשר עבר רבינו ניתוח ושכב על מיטתו ביסורים איומים, כינסו מנין לתפילת מנחה בחדרו, והתאמץ רבינו לעמוד לתפילת שמונה עשרה בכוחות על אנושיים תוך כדי כאבים נוראים, ולדידו היה זה בלתי יתכן אחרת, הרי כך היא ההלכה...

סיפר אחד מתלמידיו, שפעם אחת פסק רבינו לאדם שהיה קשה לו הצום מאוד, לאכול תפוח אדמה לא מבושל, או לשתות מים מרים שאינם ראויים לשתיה ויאכל בחצי שיעור. התלמיד שמר פסק זה, ולאחר כמה שנים, כשהיה זה כבר בעת זקנותו של רבינו ובצום תשעה באב היתה חולשתו גדולה, הביא לו התלמיד מים מרים, ואמר לו, הלא רבינו פוסק שמותר לשתות מים מרים בחצי שיעור למי שקשה לו הצום מאוד. רבינו הסכים ונטל הבקבוק ממנו. אלא שלאחר הצום בא התלמיד בסתר לבדוק כמה שתה רבינו מאותו בקבוק, ונוכח לגלות שהבקבוק נותר בעינו ולא שתה רבינו ממנו כלום...

מתוך כל הנהגותיו הנסותרות של רבינו שכמעט ולא נודעו ברבים, היה ענין

הציציות הרבות דבר המפורסם בפי כל, רבינו היה לובש עשרות ציציות, במשקל כולל של כשלושים קילו, ושום דבר לא מנע ממנו ענין זה, אף בימות הקיץ החמים כאשר החום היה בלתי נסבל היה רבינו יושב לבוש בציציותיו. ואף כאשר התקינו מזגן בביתו לא הסכים שיפעילו אותו משום שהדבר הפריע לרבנית ע"ה, ורק אחר פטירת הרבנית הסכים שיפעילו את המזגן.

עובדא הוה, שהיה בירושלים חום נורא מאוד, והטליתות הרבות גרמו לו ממש לכוויה, פנו אליו מקורביו ואמרו לו: "רבינו, עד כאן!", והוא השיב: "מי שחם לו כאן בעולם הזה - יהיה לו קר לעולם הבא".

טעמו של רבינו בלבשת הציציות לא נודע. רבינו עצמו כשנשאל אודות הציציות היה אומר כי כל ציצית היא מצוה בפני עצמה, ועל ידי לבשת הציציות מקיים מצוות רבות. אך השומעים היו מבינים כי טעמו האמיתי כמוס הוא עמו.

עם זאת, כאשר עבר רבינו טיפול רפואי בזקנותו, הורה לו הרופא להוריד כמות ניכרת מטליתותיו וציציותיו, ורבינו חש כאב גדול מכך, ממש כאילו חתכו בבשר החי, בסערת רוחו פנה לכעשרים אברכים וביקש מהם להקדיש חצי שעה מלימודם לזכותו והוא ישלם להם על כך. ורק לאחר שניאותו נתיישבה דעתו.

*

מורה ודאין

מלבד היות רבינו ראש הישיבה ומורה דרך בתורה ובעבודת ה' שימש אף כמורה הוראה לרבים בדבר ה' זו הלכה. פסיקותיו הרבות בכל ארבע תלקי שולחן ערוך באו מתוך לימוד בעומק העיון, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ובקיאותו בכל דברי הפוסקים היתה מפליאה כל רואיה. שאלות רבות וסבוכות היו מגיעות לפתחו ובכולם היה מצביע על המקום המדויק בו מופיעה שאלה כגון זו בדברי הפוסקים. אברכים שהיו באים אצלו להיבחן לקבלת היתר הוראה אחר שעשו לילות כימים בלימוד וליבון ההלכה בעיון ובקיאות, היה רבינו

מפתיע אותם בשאלות סבוכות הנוגעות לכל פרטי ההלכות, השולחן ערוך ונושאי כליו, ודורשות עיון רב בכלל הסוגיא בכדי לענות עליהם.

וכפי שהיה כוחו של רבינו בהקפדתו בדבר הלכה, כן היה כוחא דהתירא אצלו חזק ואמיץ. ובפרט כאשר שקל במאזני שכלו שכר חומרא כנגד הפסדה, ולכן היה מורה להקל בכמה ענינים כאשר נוסף להם שיקול אחר.

כל ימיו היה רבינו מקפיד שלא לענות את הדין ולא ליתן לשואל להמתין כלל, לא היו בביתו שעות קבלת קהל, וביתו היה תמיד פתוח לרווחה, עד שהתבטא פעם שמעולם לא נעל את ביתו במפתח. ואף כשהיה פורש לשנתו הקצרה היה מתעקש שכאשר בא שואל או כאשר מתקשרים אליו בטלפון לשאול בדבר ה' - יעירוהו תיכף.

בענין נקיון הבית לפסח היה רבינו מורה לנקות את הבית רק מחמץ ולא להשתעבד בנקיון הבית יתר על המידה, והורה שאפשר לכבס את כל הבגדים ועל ידי זה יהיו הפירורים מטונפים קצת, ודי בזה לצאת ידי חובה. כל זאת להקל על עקרות הבית אשר רבות מהם באות לליל הסדר עייפות ורצוצות מעבודות הנקיון המרובות.

פעמים היו שואלים שהיו מטרידים את רבינו בשאלות שונות ומטריחים אותו על לא כלום, אך רבינו היה משיב להם בנעימותו האופיינית ובאורך רוח, זאת למרות דקדוקו העצום שלא לבטל אף רגע בחייו. אכן, בכל שאלה שהיא, הן אותן הקלות והן בשאלות חמורות שנצרך להם כובד ראש לפסוק להלכה, תיכף ומיד

כמו כן היה מיקל בכמה ענינים כאשר נוסף לזה השיקול של חולשת העצבים בדור האחרון, והכל בשום שכל ובמשפט כדעתה של תורה.

בדיקה וביעור יצר הרע במחשבה דיבור ומעשה

נקי, ורגלים - ממהרות לרוץ לרעה.

ואחר הבדיקה אם פשפש במעשיו ומצא, צריך ביעור, ואחרי הביעור צריך ביטול, שיכניע את יצרו עד שיבטלנו ממש, עד שיהא בטל וחשוב כעפרא דארעא, שהוא עד גדר שלא יעצור כח עוד להחטיא כי עשאו למרמס וסגרו. ועיקר הבדיקה, לחפש דרכיו ולחקור בלילה שכל אדם מצוי בביתו ובחומותיו, במקום שאין אנשים והוא בלתי טרוד בעסקיו, כי אז ישב בדד ויתבונן באישון לילה וחישוב עם קונוהו יתברך ויתעלה על כל שטרי חובותיו אשר הוא חייב לו, וזה לאור הנר, היא נשמתו שאורה יפה לבדיקה עי"ש.

ובזה פירש ב"עבודת ישראל" את לשון המשנה "בודקין את החמץ", שהיה לו לומר 'בודקין את הבית', כי לרמז בא כי גם אחרי שמצא את החמץ צריך הוא לבדוק היינו לחפש את שורש היצה"ר ותאוות רעות ולתקנו, וכדברי הרדב"ז הנ"ל. ומקור הדברים שחמץ הוא יצה"ר נמצא בזוה"ק שמות (דף מ' ע"ב) חמץ דא יצר הרע, ושם (דף קפ"ב ע"א) איתא שהחמץ כעבודה זרה.

ובספר "דרך הי" להגה"ק רמח"ל (ח"ד פ"ח) מבאר כי החימוץ שמטרתו שיהיה הלחם קל לעיכול וטוב הטעם, הנה הוא שייך ליצה"ר והנטיה החמרית, ולפיכך בימי הפסח שהוא זמן יציאתם מזהמת יצה"ר, ונבדלו ונטהרו ונתקדשו, הוצרכו ישראל להמנע מן החמץ וליזון במצה, להיות ממעטים בעצם כח היצר הרע והנטיה החמרית ולהגביר בעצמם ההתקרבות אל הרוחניות ואולם שיזונו כך תמיד אי אפשר, כי אין זה הנרצה בעולם הזה, אך הימים המשוערים לזה ראוי שישמרו זה הענין, שעיי"ז יעמדו במדרגה הראויה להם, והנה זה עיקר ענינו של חג המצות.

רבינו בחיי בספרו "כד הקמח" (ערך פסח) האריך לבאר כי בדיקת החמץ וביעורו וביטולו רומזין אל המחשבה הדיבור ומעשה, וז"ל: ומן הידוע באיסור החמץ שיש בו רמז ליצה"ר והאדם חייב להגביר יצה"ט על יצה"ר וכו', והנה לשון חמץ מלשון "כי יתחמץ לבביו", כי הלב הנוטה להרשיע יקראוהו חז"ל החמץ וכו', ועי"ז אמרה תורה "לא יראה" ו"לא ימצא", לא יראה במעשה ולא ימצא במחשבה, אלא שיבטלנו בלב. ולפי שהמצוות שלשה חלקים, מצוות הפה והלב והמעשה, כמ"ש "בפיך ובלבבך לעשותו", באה התורה לבטלו בלב, כנגד המצוות התלויות בלב, ובאה הקבלה לבערו מן הבית או לשורפו כנגד מצוות המעשה, ולומר "כל חמירא" כנגד מצוות הפה, כדי שיתקיימו שלושת חלקי המצוות, באיסור החמץ. והא למדת שאיסור החמץ כולל כל המצוות, וכיון שהחמץ יש בו רמז ליצה"ר, מכאן יש לנו רמז שכשם שאנו מצווים לבטל החמץ בלב מה"ת, כך אנו חייבים לבטל יצה"ר מהלב ושלא ימשול בגוף וזהו שאמר הכתוב "תשביתו", ודרשו רז"ל דהיינו ביטול בלב, וכשם שבאה הקבלה לבער החמץ ולבדוק הבית בחורין ובסדקים, כך אנו חייבים לחפש ולבדוק חדרי בטן והכליות ממחשבות ומהרהורים רעים, עיי"ש עוד.

גם האלשיך הק' בחיבורו "תורת משה" עה"ת (שמות יב, א) האריך בביאור רמזי ביעור ובדיקת החמץ, והרי חלק מדבריו: בודקין בחורין ובסדקין, לבדוק בכל מצפוני לבו ומבואות פנימיותו, כי הנה עיפוש היצה"ר נכנס בכל איברי האדם, כל אחד לפי ענינו, בראשו - ללכת בקומה זקופה, במצחו - בעזות מצח, בעין - לראות רע, באוזן - לקבל לשון הרע, בפיו ובשפתיו ובלשונו - ברכילות ולשון הרע, ודובר סרה ופה דובר נבלה, ולאכול בו אשר אסרה תורה, והלב - לחשוב מחשבות און, וידיים - שופכות דם

הכנת החג מתחילה מראש חודש: כתב בספה"ק תפארת שלמה (מועדים, לשבת הגדול) וז"ל: "ונחזור לעניננו שיעקר היא ההכנה קודם פסח על המצות הנוהגים בחג הקדוש. וזה הפירוש (הגדה) "יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא", פי' שההכנה יכול להיות מראש חודש תלמוד לומר "ביום ההוא". שילמוד את עצמו שיהיה יכול לומר ביום ההוא לספר יציאת מצרים וכל המצוות הנוהגים בלילה זאת צריך הכנה על זה מראש חודש". עכ"ל.

”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו” וגו' (ויקרא א, א).

הבונה והמתכנן עומד מבחוץ

לפי שהיה משה עומד בחוץ שהיה מתיירא לבוא אל אוהל מועד, כי שכן עליו הענן, אמר הקב"ה אינו דין שיהא משה שעשה את המשכן עומד בחוץ, ואני מבפנים, מיד ”ויקרא אל משה”.

אדם המייסד ובונה בנין רוחני כמו בית כנסת או בית תלמוד, הוא הראשון שהגה את התוכנית, הוא שגייס את האמצעים הכספיים, הוא שתיכנן את המבנה של הבית, הוא שגם תיכנן את המהות הרוחנית הפנימית של הבית, משמגיע זמן חנוכת הבית הרי הוא הולך בקומה זקופה, מפגיץ את סיפוקו הנאתו ודומה עליו כאילו כל העולם שלו הוא.

אבל לא כן משה רבינו ע"ה, הוא עומד בחוץ, הוא אינו מרגיש שהוא הבונה והיוצר, בענוונותו הרבה הוא עומד מבחוץ כאילו אינו ראוי לבוא בתוך הבית, פועל הוא ככל הפועלים שעשו את המשכן ואולי ראויים הם עוד יותר ממנו להיות בראשונה. אין דעתו זחה עליו על שעשה וקיים את רצון ה' ואינו מתרברב להיות נראה בעיני כולם כבעלים של הבית, אלא עומד מבחוץ כאורח המבקש זכות ורשות כניסה.

”וישמע לקול חותנו ויעש ככל אשר אמר” - הזכיר עצת יתרו ולא הזכיר עצתו? שהוא הוסיף על עצת יתרו, והוא ששם שוטרים על השבטים לעשות מה שציוו השופטים, וכן כתיב ”ושוטרים לשבטיכם”, וכתיב ”שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך”.

טהרת לבו של משה הגיעה עד כדי כך שאף לא הזכיר דרך אגב את מה שהוא הוסיף בעצה של יתרו, הוא לא רצה למעט מכבוד יתרו וזכותו, נכנע כולו לעצת יתרו לעשות ככל אשר אמר, ולכן ויתר מלהזכיר אגב גם את עצתו וחכמתו.

והיפוכו של דבר הוא אצל בני אדם הבינוניים אשר עיניהם רעה בשל חבריהם לכבדם על הצלחתם הרוחנית והם אינם יכולים להודות בפה מלא על כך, ומכל שכן אם ימציאו גם הם איזו הוספה קטנה לבנין חברים, הרי אז יזכירו וידגישו זאת בקול רם כדי להאפיל על חבריהם ולבטל את הרושם הטוב של פעולותיהם. הנה כי כן, כמה רחוקים אנו מאנשי המעלה.

(אור חדש - רבי חיים אפרים זייטשיק)

”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר” (ויקרא א, א).

רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתר קרא ”כִּי טוֹב אָמַר לָךְ עֲלֵה הִנֵּה מִהֲשַׁפִּילְךָ לְפָנַי נְדִיב” (משלי כה, ז). רבי עקיבא מתני לה בשם ר"ש בן עזאי, רחק ממקומך ב' ושלשה מושבות ושב עד שיאמרו לך עלה, ואל תעלה שיאמרו לך רד. מוטב שיאמרו לך עלה עלה, ולא יאמרו לך רד רד. וכן הלל אומר, השפילתי היא הגבהתי הגבהתי היא השפילתי מה טעם (תהלים קיג, ה) ”המגביהי לשבת המשפילי לראות”. אתה מוצא בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא למשה מתוך הסנה היה מסתיר פניו ממנו שנאמר (שמות ג, ה) ”ויסתר משה פניו” וגו'. א"ל הקדוש ברוך הוא, (שם) ”לכה ואשלחך אל פרעה” וגו', א"ר אלעזר

ה"א בסוף תיבותא נפי" כיון דכתיב ה"א בסוף תיבותא על כרחינו נקרא אותו לכה בקמ"ץ תחת הכף, כלומר עליו הדבר מוטל דוקא ולא לאחר, משא"כ אילו היה כתוב לך בלא ה"א בסוף, אז אפשר לקרותו לך ג"כ [שהוא ההליכה בציווי] אבל לכה אי אפשר לקרות בציר"י הלמד (עץ יוסף). לומר שאם אין אתה גואלם אין אחר גואלם. בים עמד לו מן הצד, אמר לו הקדוש ברוך הוא (שם יד) ”ואתה הרם את מטך ובקעהו”, לומר שאם אין אתה בוקעו אין אחר בוקעו. בסיני עמד לו מן הצד, אמר לו (שם כד) ”עלה אל ה'", לומר שאם אין אתה עולה אין אחר עולה. באהל מועד עמד לו מן הצד, א"ל הקדוש ברוך הוא, עד מתי את משפיל עצמך, אין השעה מצפה אלא לך. תדע לך שהוא כן, שמכולל לא קרא הדיבור אלא למשה

”ויקרא אל משה”. (מד"ר א, ה)

מבואר במדרש גודל השבח למשה רבינו ע"ה על שהתנהג בענוה לגבי השי"ת. ולכאורה מהו השבח שאין האדם מתגאה ביחס להקב"ה. וביאר מרן המשגיח זצ"ל, גאווה הוא כח כזה אשר אין מבדיל אם זה אדם או הקב"ה, ומי שמתגאה ביחס לאדם מתגאה גם ביחס להקב"ה, (וכן בכל הכוחות), על כן נאמר לו שבח שלא היה כשאר בני אדם.

ועיי"ש במדרש ”השפילתי היא הגבהתי הגבהתי היא השפילתי” וכו', וביאר מרן זצ"ל, שחוץ מצד הקב"ה שהוא משפיל גאים ומגביה שפלים, גם יתכן כן מצד האדם שלכאורה נראה אדם שעושה מעשה שפלות וזה גאווה, ומעשה גאווה יתכן שזה ענוה (ע"י מס"י פ"א), ודו"ק.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

”כל תלמיד חכם שאין בו דעה נבלה טובה הימנו”. לכאורה אם יש לו דעה, והוא מבין הבנה טובה, מאי נפקא מינה אם התגברו עליו התאוות שכבר חמור כ"כ לאמר עליו נבלה טובה ממנו, והרי במשלי א' מונה זאת שלמה המלך ע"ה לשני דברים ”לדעת חכמה ומוסר”, הרי דעת לחוד ולקחת המוסר לחוד.

ונראה מזה שאם הבנתו לא הביאה לידי מסקנת מעשה, חסר לו בההבנה והדעת, ואמרו חז"ל תכלית חכמה תשובה ומע"ט, פ"י תכלית ”הסוף”, ואם אין לו מעשים טובים אין לו הסוף של החכמה, וכשאיין לו סוף החכמה הרי הוא תלמיד שלא שימש כל צרכו וחסר לו המעלה של חכמה, [ועי' בחידושי יעב"ץ אבות פ"א י"ז שאם אין לו מעשה הוא רק יודע ולא חכם] ושפיר קוראים לו חז"ל שאין בו דעה.

נמצא כשאומרים עליו שהוא ”חכם” ע"כ הוא בעל ”מעשה טוב”, ואם אין לו מע"ט אינו חכם, נמצא שחכמה ויראה חד הוא ממש, אלא כשמתחיל הוא עוסק בחכמה, וכשהוא עושה בפועל, גומר חכמתו ונקרא ”חכם שלם”, וכ"כ בעסק החכמה כבר הוא עסק היראה, כי מבילתי החכמה לא יהיה יראה אמיתית, נמצא כשעוסק בחכמה כבר עוסק הוא ביראה. וניקח ציור כשאחד עולה במעלות לדיוטא העליונה יש הרבה דרגות, בהתחלה הוא מבקש לעלות לדיוטא, ואח"כ כבר עלה, נמצא שבסך הכל הוא עסק אחד, שעוסק לעלות, ואם לא עלה לדיוטא לא רק שחסר לו שלא נכנס לדיוטא, שחסר לו התכלית, אלא גם חסר לו ההתחלה, שלא חל עליו מקודם

השם שעוסק בעלייתו, אלא סתם מטפס במדרגות, ולא עולה במדרגות. ועדיין יש לבאר.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

תלמיד חכם שאין בו דעה

איתא במדרש (ויקרא רבה א, טו): מכאן אמרו, כל תלמיד חכם שאין בו דעה, נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן הוא, צא ולמד ממשה, אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ונוראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר: "ויקרא אל משה וידבר".

למדים אנו עד כמה היה חמור הדבר אם משה רבינו היה נכנס בלא רשות, ועד כדי כך דהוי זה כתלמיד חכם שאין בו דעה אשר נבלה טובה הימנו.

והנה ענין זה שצריך רשות ליכנס הוא מהלכות דרך ארץ, ולכאורה צריך ביאור מה ענין דרך ארץ לדעה, אשר נחשב משום זה לתלמיד חכם שאין בו "דעה".

וכיוצא בזה העירו בעלי המוסר משמו של הסבא מסלבודקא זיע"א, למה מנה הרמב"ם ענין מדות ודרך ארץ בהלכות "דעות", והיה לו לומר הלכות מדות או הנהגות.

אכן הביאור הוא על פי דברי רבנו נסים גאון (בהקדמה לברכות) שכתב וז"ל, כל המצות שהן תלויות בסברא ובאובחנתא דליבא, כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו לדור דורים, עכ"ל. למדנו מדבריו, דכל מה שצריכים להבין בשכל שכך ראוי לנהוג או לעשות, אזי כל באי עולם מחויבים בזה.

ונראה דחייב זה נלמד מהכתוב (בראשית א, כו) "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ופירש רש"י להבין ולהשכיל. וכאן אין הכוונה לתורה שיקבלו אח"כ, אלא מוכח שיש סברא חיצונה והבנה המחייבת את האדם, ובלא זה חסר לו במהות שם אדם, ומעצם בריאת האדם ניתן בו שכל שעל פיו הוא חייב לנהוג.

וזה הביאור ב"דרך ארץ קדמה לתורה", אשר לכאורה אינו מובן מה המחייב חוץ מתורה, אלא הביאור הוא כנ"ל דמה שאדם מבין מעצמו זה גופא המחייב.

מעתה מבואר מה שהביא הרמב"ם הלכות דרך ארץ בהלכות "דעות", והיינו דעה זו, ומשום שעצם צורת האדם שיש בו "דעת" מחייב להתנהג בדרך ארץ ומדות טובות.

ולכן הביא הרמב"ם בהלכות "דעות" גם דיני תלמיד חכם אשר יש לו מדות והנהגות מיוחדות, והכל שייך להלכות דעות, דכיון שהוא תלמיד חכם א"כ דעתו רחבה יותר להבין שגם דבר שלכל אדם מותר לו אינו ראוי, ולפי עומק הדעת כך עומק החיוב.

וזהו שאמרו חז"ל דכל תלמיד חכם שאין בו "דעה" נבילה טובה הימנו, והכוונה לדעה זו, דאע"פ שיש לו לתלמיד חכם את כל התורה כולה, אבל בלא דעה זו חסר לו "בצלם אלקים", וכאשר אין לו את מעלתו ודרגתו אז הוא גרוע מבהמה, שאין קיום לאדם אלא במעלתו ובלא זה הוא נרקב כבהמה מתה, ואפילו נבלה טובה הימנו.

וכן מצינו ברמב"ם בהל' רוצח (פ"ה ה"ה) וז"ל 'אם יסר בנו כדי ללמדו תורה או חכמה או אומנות פטור עכ"ל, ובפירוש המשניות (מכות ח, א) העתיק הרמב"ם הלכה זו בזה"ל 'כשהאב

מכה את בנו שלא ללמדו תורה ולא מדה טובה ולא מלאכה שיתפרנס בה והרגו הוא גולה' עכ"ל, הרי חזינן דהרמב"ם קרי למדות טובות בלשון חכמה, והן הן הדברים.

(משלחן רבי אליהו ברוך - רבי אליהו ברוך פינקל)

גנות תלמיד חכם שאין בו דעת

במדרש רבה (פ"א ט"ו): כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן הוא, צא ולמד ממשה אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ונוראות על ים סוף ועלה לשמי מרום, והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר "ויקרא ה'" אל משה וידבר", ע"כ.

מכאן למדים חידוש, שענין דרך ארץ לא להכנס לפני ולפנים עד שקוראים לו זה נקרא דעת, ומשה רבן של ישראל אילו היה נכנס לפני ולפנים, לפני שקרא אותו ה' תחילה, היה תלמיד חכם שאין בו דעת. ותלמיד חכם שאין בו דעת, כל כך הוא מגונה עד שנבילה טובה הימנו.

ההסבר הוא, כי הנבילה כולם יודעים שהיא נבילה ומתרחקים ממנה, אבל תלמיד חכם כולם מתקרבים אליו וחושבים להתחמם באורו של תלמיד חכם וללמוד ממעשיו הטובים, ואם הוא תלמיד חכם שיש בו דעת ועושה בדרך ארץ, יצא מזה קידוש השם. כדאיתא בגמ' יומא (פו, א): דתניא "ואהבת את ה' אלקיך" (דברים ו, ה; יא, א) שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמיד חכם, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני, שלמד תורה, ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיה מט, ג) "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר".

אבל תלמיד חכם שאין בו דרך ארץ, מזה שמתקרבים אליו יוצא חלול השם כדאיתא להלן בגמ' שם "אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמיד חכם ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו, אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלים מעשיו, וכמה מכוערין דרכיו, עליו הכתוב אומר (יחזקאל לו, כ) "באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו", עכ"ל הגמ'.

וזה הפירוש "נבילה טובה הימנה" - אע"פ שהנבילה מסריחה, אבל לכל הפחות אנו מרגישים בזה ומתרחקים ממנה.

הסבר שני, מי שיש בו דעת ומכיר את פרצופו של תלמיד חכם שאין בו דעת, ומתרחק ממנו, אותו האדם הוא מתרחק ממנו יותר ממה שאדם מתרחק מנבילה, כי הנבילה רק פוגמת בחוש הריח, ותלמיד חכם כזה יכול לפגום בכלל בכל חושיו וכוחותיו.

(זכרון מאיר - רבי דב מאיר רובין)

"ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" (ויקרא א, א)

פירש רש"י: "לאמר", צא ואמור להם דברי כבושין, בשבילכם הוא נדבר עמי, שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודים מן המרגלים ואילך לא נתיחד

הדיבור עם משה, שנאמר (דברים ב) "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר", אלי היה הדבור.

וכבר הקשה החתם סופר דאם כן אין זה דברי כבושין ותוכחה אלא אדרבה דברי שבח, שבשבילן דיבר השם עם משה, וצריך ביאור.

והחתם סופר תירץ לפי מה שכתב רש"י לעיל כאן (ד"ה מאהל מועד), שהקול היה חזק ועם כל זה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד, והרי מאחר שהדיבור היה נוגע לכלל ישראל למה עשה הקב"ה נס שהדיבור החזק לא יצא חוץ לאהל, ומוכח שכלל ישראל לא היו ראויים במדרגה כזו שישמעו את דבר ה' מפי הגבורה, וזהו דברי כבושין ותוכחה, שבשבילכם הוא נדבר עמי, ואף שנוגע הדבר לכם מ"מ לא רצה ה' שתשמעו מפני שאינכם במדרגה הראויה, וזהו תוכחה גדולה.

עוד יש ליישב, שהכוונה היא שאם הם בעלי מעלה כזו שהקב"ה מדבר עם משה בגללם אזי אפשר לתבוע מהם יותר, והיינו דברי כבושין.

אולם באמת יש לפרש דברי רש"י בפשיטות, שהתוכחה היא על מה שעד עתה ה' לא דיבר עם משה בגלל ישראל כמעט ארבעים שנה, ורק עתה דיבר ה' עם משה, וזה רמז להם משה שבבילכם הוא נדבר עמי, והוכיח להם דבר זה ממה שכל ל"ח שנה לא נתיחד אליו הדבור, ובודאי שלא היה זה בסיבת משה, ואם כן אין לך תוכחה גדולה מזו שרמז להם ענין היותם נזופים ל"ח שנה, שלא היו ראויים שיתיחד הדבור בשבילם, וכל זה נועד ללמדם מוסר לעתיד עד היכן כח מעשיהם לטוב ולמוטב, שאם זכו מתייחד הדיבור עבורם ואם הם נזופים אין הקב"ה מייחד הדיבור אפילו עם משה רבינו בעבור זה כל זמן הנזיפה, והיינו דברי כבושין.

(משלחן רבי אליהו ברוך - רבי אליהו ברוך פינקל)

רש"י: צא ואמור להם דברי כבושים - אם אמנם הדברים הם דברי גדולה: שבבילכם הוא נדבר עמי, אך מאחר שמוסבים הם על פרשת הקרבנות הבאים לכפר על חטא, אין הם אלא דברי כבושים, לפי שבכך הודיע להם שעלולים הם להיכשל בחטא ולהזדקק לכפרה.

(רבי יואל מסטנר, חידושי תורה מהר"י ט"ו)

ברש"י: "לאמור", צא ואמור להם דברי כבושים שבבילכם הוא נדבר עמי.

ונראה לפרש, כי זה חסד גדול מהגומל חסדים שחפץ בתשובת רשעים ונתן להם אמצעים אשר על ידיהם יכופר עוון, ומזה ניכר גדול חיבתו ואהבתו לבניו. וזהו גם מוסר השכל, שלא יחטא האדם וישכח בוראו וקונו, אשר יסובבנו ויבוננהו כאישון עין, וכל חפצו ורצונו להתחסד עם בריותיו. הרי שציווי הקב"ה על אודות הקרבנות הוא בעצמו גם מוסר כמבואר.

וזהו שאמר "לאמר", צא ואמור להם דברי כבושים שבבילכם הוא נדבר עמי", רצונו לומר, כי שבביל ישראל דיבר הקב"ה עם משה לצוות לו ענין הקרבנות, וזהו דברי כבושים, שנשים תמיד על לבנו אהבתו אשר אהב את עמו, ועל ידי זה נתעורר שלא נחטא עוד, אלא להשיב אהבה ולקיים (דברים ו, ה)

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", כנ"ל.

(חשב 1909 - רבי אברהם שמואל בנימין 1909)

"לאמר" - צא ואמור להם דברי כבושין, שבבילכם הוא נדבר עמי, שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר כמנודין מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדיבור עם משה, שנאמר "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר", אלי היה הדיבור.

מאמר זה מתמיה ללא ספק, כלום דברי כבושין הם אלו? הלא מחמאה, שבח ותהילה הם לבני ישראל, שחשובים ומעולים הם כל כך עד שבשבילם עלה משה רבינו לנבואה וזכה לדבר עם הקב"ה, ולולא ישראל לא היה הקב"ה מדבר עם משה, שהרי כל ל"ח שנה במדבר שהיו ישראל מנודין מן המקום לא נתייחד הדיבור גם עם משה, הרי שמאמר זה דוקא מחשיב את בני ישראל ומרומם את יחסם, למה, איפוא, נאמר על זה "דברי כבושין"?

אכן, אמת הדבר שדברי שבח הם הדברים הללו, אבל דוקא מפני שהם אנשי מעלה, דוקא מפני היותם עם סגולה, תביעתם גדלה ודברי השבח מתהפכים עליהם להיות תביעה ומשפט והם צפויים לעונש, כי אם אמנם יש להם יתרון המעלה על פני האומות האחרות, כי אז גם התביעה עליהם גדולה, הם נדרשים להיות עולים בכל יום במעלת השלימות, וכשהם חוטאים - חטאם כפול.

מעלות האדם ומדרגותיו הם המוכיחים המחמירים ביותר שלו. הם מבליטים את חטאו פי כמה, כי לאור השגותיו הרוחניות עליו להיות מיוחד יותר מאנשים אחרים בזהירות ובידיעת הקלקול הנובע מן החטא, ולכן נכונים ומובנים הם דברי המאמר "צא ואמור להם דברי כבושים" - כי על ידי שהם בני ישראל, בני עם סגולה היא גופא תוכחתם, ובשביל זה מדקדקים עמם בדקדוק גדול וחמור.

זה דעתו זחה עליו, וזה מתפרץ בבכי

מספרים על רבי ישראל סלנטר זצ"ל, שפעם תירץ רמב"ם קשה שרבים עמלו ויגעו בפתרונו והוא פרץ בבכי. והוא הסביר את בכיו, כי אם הוא כל כך מחונן בכשרונות, ויש לו היכולת להגיע לעמקות בקלות גדולה מאחרים, הרי הטענה והתביעה עליו גדולות יותר משל אחרים שלא נחונו בכשרונות כאלו, שהרי האדם נשפט לפי כשרונותיו, ולפי זה, השליחות שעליו למלא בעולם הזה, יותר גדולה משל אחרים שאין להם אותם הכשרונות ואותם האמצעים להרבצת תורה ויראה.

אם כן, מעלתו גרמה לו פחד ואימה עד לבכיה, ואילו בעולם הבלתי מוסרי, המנהג הוא שבעלי כשרון מתגאים ומתיהרים ודעתם זחה עליהם כשהם מצליחים במשהו, אבל האדם הגדול, כשהוא מרגיש ביתרון מעלותיו ויתרון תבונתו, הריהו רואה בזה דברי כבושין, תוכחה ומשפט, הוא מרגיש כאן שלא מילא את תפקידו ושליחותו.

"ויקרא אל משה", ר' תנחום בר חנילאי, פתח "ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו" וגו', במה הכתוב מדבר, אם בעליונים הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר "ברכו ה' כל צבאיו", הא אינו מדבר אלא בתחתונים, עליונים ע"י שהן

יכולים לעמוד בתפקידיו של הקב"ה נאמר "ברכו ה' כל צבאיו", אבל תחתונים ע"י שאינן יכולין לעמוד בתפקידיו של הקב"ה לכך נאמר "ברכו ה' מלאכיו" ולא כל מלאכיו. כל איש אשר יראת אלקים נוגעת בלבבו, יפחד מהתביעה שיתבעוהו שם בעולם האמת על שלא מילא את תפקידו בהתאם לתכונותיו וכשרונותיו שחנן לו הקב"ה. הוא ייתבע על כך שבמקום להצטער על מיעוט עבודתו עוד דעתו זחה עליו ואף נוהג להתגאות בסגולותיו וכשרונותיו. אל יסתפק ואל יתנחם במה שקנה חכמה בשל חריפות מעלותיו, אלא יהיה מצוי בתביעה עצמית מתמדת על שלא ניצל את כל מה שהטביע בו הקב"ה לכבודו יתברך. (אור חדש - רבי חיים אפרים זייטשיק)

"וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מֹשֶׁה" (ויקרא א, א).

פירש רש"י, שהיה הקול קול גדול אך מ"מ ישראל לא שמעו. וקשה איזה תועלת יש בזה. וכן קשה בהא דאיתא בסוטה (ב, א) בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, איזה תועלת יש בזה כיון שאין שומעין את הקול.

ונראה דלמדנו בא שנחשב בזה כמצווים מפי הגבורה אף שנודע לנו הציווי רק מפי משה, כיון שנדבר הקול גם לנו רק שלא זכינו לשמוע, וחמור הציווי באופן זה יותר מאשר אילו היה הציווי נאמר למשה בלבד.

ומטעם זה היו כל הנשמות של כל ישראל בסיני אף מדורות הבאים, כדי שישמעו בעצמם, ואף שהנשמות קודם שנולדו בגוף לא נתחייבו, וכשנכנסו לגופים הא לא שמעו, מ"מ הידיעה ששמעו אז מחייב ביותר.

וכמו כן הוא בבת קול דבת פלוני לפלוני שהוא ציווי אליו ביחוד, לבד מצוה הכללית לישא אשה, נאמר לו בבת קול ציווי מיוחד שישא זה דוקא את זו, והוי בבת קול ציווי נוסף, והידיעה הוא ממה שנאמנים לנו דברי חז"ל בכיורו.

(דרש משה - רבי משה פיינשטיין)

פירש רש"י: הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין, יכול אף להפסקות היתה קריאה, ת"ל "וידבר" לדבור היתה קריאה ולא להפסקות, ומה היו הפסקות משמשות, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין ק"ו להדיוט הלומד מן ההדיוט.

נראה דמה שהיה מקום לומר שלהפסקות היתה גם כן קריאה, הוא מטעם שהרי הן לצורך, לכן הוצרך למעט שמכל מקום לא היו בקריאה.

ויש ללמוד מזה דבר גדול, דאף שפעמים שהתלמיד חכם צריך להפסיק ממשנתו לצורך גדול שחייב להפסיק, כגון להשיג כספים להחזקת הישיבות וכדומה ויקבל עליהם שכו, מ"מ אינם בקריאה שהוא בדרך חיבה, שיותר חיבה הוא כשהתלמיד חכם אינו צריך להפסיק ממשנתו לשום דבר.

(דרש משה - רבי משה פיינשטיין)

"דַּבֵּר אֶל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לָה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קָרְבָנְכֶם" (ויקרא

א, ב).

במדרש (שמ"ר א, ז) מה אדם חטא והביא קרבן אף אתם. וצריך ביאור מה ענין לזה.

ונראה לפרש, דהנה חטא אדם הראשון היה בין אדם למקום ועל זה הביא קרבן, וידוע (עיין תורת המנחה לתלמיד הרשב"א דרוש יח) שדוקא על עבירות שבין אדם למקום מכפרים הקרבנות, אבל חטא שבין אדם לחברו אינו מתכפר לו עד שיפייס את חברו (עיין יומא פה ע"ב).

וזה שאמר "מה אדם חטא והביא קרבן", רצונו לומר, כמו אדם הראשון שהיה חטאו בין אדם למקום ועל זה הביא קרבן, "אף אתם" הביאו רק על עבירות אלו בלבד, ואתי שפיר.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין סופר)

פירש רש"י: אדם למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל.

הדברים תמוהים, כי הלא פסולו של קרבן הגזול נלמד בגמרא מ"מכס", שכן אמרו בגמרא ריש פרק לולב הגזול, ואין פסולו כלל מפני שצריך להיות דומיא דאדם הראשון. ועוד, כיצד אפשר ללמוד מאדם הראשון שקרבן גזול פסול, דבאדם הראשון מצינו רק שלא היה שייך בו גזל, אבל שקרבן גזול פסול לא מצאנו. ואפילו אי נימא דשייך ללמוד מאדם הראשון פסול קרבן הגזול, הא מ"מ פסול קרבן של הפקר לא שמענו, ועדיין צריכים אנו לקרא ד"מכס" ללמוד ממנו פסול קרבן של הפקר, כמו שכתב הר"ן בנדרים (לה, ב) שאין אדם יכול להקדיש הפקר שלא זכה בו, וכן גם בחולין (קלט, א) ע"ש. ואם כן גם פסול גזל נילף מיניה, ולמאי איצטרך לן תו מה שכתב רש"י דבעינן דומיא דאדם.

ונראה שלא בא רש"י לומר שממקרא זה שאמר "אדם כי יקריב" אנו למדים פסולו של קרבן הגזול, אלא שמכאן למדנו שהמביא קרבן יש לו להרחיק עצמו מכל סרך וחשש גזל דומיא דאדם הראשון שבשעה שהקריב קרבן לא היה שייך שנדבק בו איזה ממון קל של גזל. והטעם הוא כמו שאמרו חז"ל, סאה מלאה עוונות גזל מקטרג בראש, ולכן כאשר אדם שב מחטאיו ובא להתקרב לבורא ית"ש ע"י קרבנו, אינו יכול לבוא לפניו כשראש המקטרגים בא אתו. לכן צריך הוא לטהר את עצמו יפה יפה, ולבדוק במעשיו ובממונו אם לא נדבק בהם משהו מן הגזל, ואז כשהוא נקי מעוון חמור זה בדומה לאדם הראשון, ראוי הוא לבוא לעזרה להקריב קרבן.

וב"מושב זקנים" מפרש את הפסוק, "אדם כי יקריב", ש"אדם" מלשון אודם, שבשעה שמביא קרבן על חטאיו צריך שיתבייש על חטאיו עד שיעלו פניו סומק ויאדימו מחמת הבושה.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

למרות היות האדם קרוץ מחומר, באפשרותו להיות קרוב אליו ית' - "אדם כי יקריב מכס" - לפי שהקב"ה עוזרו ומסייעו לכך - קרבן לה'.

(רבי משה אליקים בריעה מקוזניץ, דעת משה)

אם כי כל התעוררות אליו ית' חשובה, הרי רק זו הנובעת מהאדם עצמו - "כי יקריב מכס" מבלי שיזדקק לכך שיעוררו אותו מלמעלה, היא הנעלית ביותר וראויה להיות נחשבת קרבן לה'.

(רבי עוויאל מרימשוול, תפארת עוזיאל)

תיבת 'מכם' יתרה, שאי אפשר לומר מכם ולא מן הנכרי שהרי בקרבנות נדבה מדבר ושל נדבה אפילו הנכרים מביאים. ואפשר לומר שבא להודיע מה שאמרו רבותינו ז"ל שעיקר הקרבן אפילו של נדבה היא ההכנעה והכוונה שְלֶשֶׁם שמים הוא מביאו, ולכן אמר 'מכם' לומר שהעיקר מכם.

(נשמת חיים - רבי חיים משאש)

הדרך להתקרבות האדם אליו ית' - "אדם כי יקריב", הוא שיהיה מוכן להקריב את עצמו עם כל חושי וכוותיו - "מכם קרבן לה".

(רבי שניאור זלמן מלאדי, לקוטי תורה)

"דְּבַר אֵל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לָה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבְּנֵיכֶם"

(ויקרא א, ב).

מצוות שאין חיובות כדרך לאהבת ה'

פירש רש"י, 'אדם כי יקריב מכם', כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר הענין.

מצינו כמה מצוות שאינן חיוביות אלא מסרן הכתוב להתנדבות לבו, שכן מצינו גבי נדבת המשכן דכתיב "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", וכן קרבנות נדבה עולה ושלמים ומנחות [כאן]. וכן מצוות נזיר לא קבען הכתוב חובה כלל רק הרוצה יכול להתנדב לקבל נזירות. וכן כמה מצוות חיוביות שמ"מ שיעורן מסר הכתוב לפי התנדבות לבו, כגון תרומה, דמדאורייתא חטה אחת פוטרת את הכרי, וכל הני דתנן שאין להם שיעור הפאה והביכורים והראיון וגמ"ת.

וצריך ביאור, דממה נפשך אם זה נחוץ לעבודת השי"ת למה לא באו הדברים בגדר חיוב, ואם אין לזה נחיצות למה ניתנו דינים אלו.

אבל נראה שענין התנדבות לשם שמים במה שלא נתחייב הוא ענין מיוחד בעבודת השי"ת, והוא יסוד גדול להשגת אהבת השי"ת ויראתו, דבאמת ממה שציוותה התורה על מצות אהבת השי"ת, [והמצוות הלא ניתנו לכל אחד ואחד מישראל] מזה מוכח ומוכרח שביד כל אדם להשיגה, ולכאורה האין אפשר לחייב על דברים שבלב שלכאורה אינו ביד אדם להשיגה, דמה יעשה מי שלכבו אינו בוער באהבתו יתברך שמו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו, דבשלמא מצוות מעשיות בידו לעשותן אבל מצוות שבלב הא אינו בידו.

ואמנם רבותינו הקדמונים ז"ל ביארו דרכים כיצד יגיע לאהבת הבורא יתברך. הרמב"ם ז"ל בפ"ב מיסודי התורה מבאר שהאהבה באה על ידי התבוננות ברוממותו יתברך, עיין שם לשונו הקדוש [זה לשונו: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד "צמאה נפשי לאלהים לאל חי" וכו']]. והחסיד ב'חובות הלבבות' מבאר שיסוד האהבה באה על ידי התבוננות בטובתו יתברך ורוב חסדיו עמנו. אבל מה יעשה אדם שיש לו טמטום הלב ואינו מתעורר לאהבה אפילו כשלומד בענינים אלו כהנה וכהנה.

אולם כבר כתב ה'מסילת ישרים' (פרק ז) לענין מדת הזריזות, דכמו שהתלהטות הפנימית מביאה לידי זריזות הגוף, כמו כן הוא בהיפך שהתנועה החיצונית מעוררת את הפנימית כי על ידי זריזות בפועל מעורר בעצמו באמת התלהטות ושמחה פנימית וזהו שכתוב "ונדעה נרדפה לדעת את ה'", עיין שם ב'מסילת ישרים' [זה לשונו: "ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם כלה הדבר להשלימו. ואמנם התבונן עוד שכמו שהזריזות היא תולדת התלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד התלהטות, והיינו כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממהר תנועתו החיצונית, כן הנה הוא גורם שתבער תנועתו הפנימית כמו כן והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו. ואמנם כבר ידעת שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו, הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה. והוא מה שדוד המלך מתהלל בחלקו הטוב ואומר (תהלים מב, ב-ג) "כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלהים, צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים", "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'" (שם פד, ג), "אלהים אלי אתה אשחרך צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים" (שם סג, ב). ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לזהטת בו כראוי, עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו כדי שימשך מזה שתולד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונית מעוררת הפנימית, ובודאי שיותר מסורה בידו היא החיצונית מהפנימית. אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תולד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון. והוא מה שהיה הנביא אומר (הושע ו, ג) "ונדעה נרדפה לדעת את ה'", וכתוב (שם יא, ע) "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג".

וככל החזיון הזה הוא גם כן בענין אהבה להשי"ת ולתורתו [וכן בשאר מדות], שכמו דאהבה פנימית מביאה לידי התנדבות להיות מוותר משלו למען כבודו יתברך, כמו כן על ידי פעולת התנדבות להיות מוותר משלו [במה שלדעתו אינו מחוייב בדבר] לשם שמים בשביל כבודו יתברך כן יתעורר בלבו אהבה באמת והתקשרות להשי"ת ולתורתו, ולפי ערך ריבוי ההתנדבות כן יעורר לעומתו ניצוצי אהבת השי"ת, ואין חילוק בעניני ההתנדבות באיזו דרך הוא עושה [כי הרבה דרכים להתנדבות לעבודת הבורא ית"ש, יש מתנדב לשם שמים להרבות ביגיעת התורה, ויש בתפלה במסירות נפש, ויש בריבוי צדקה וחסד, ויש בדקדוק עצום בכל דיני התורה, ויש בזיכוי הרבים, וכן כמה וכמה דרכים במילי דחסידותא והכל הולך אל מקום אחד]. כי לפי ריבוי הויתור משלו למען השי"ת כמו כן יתעורר לעומתו הרגשת אהבה והתקשרות להבורא ב"ה, וזה בדוק ומנוסה, ונמצא שגם מצוות הלבבות יש את היכולת ביד האדם לקיימן ולקנותן על ידי פעולות במעשה מתוך התנדבות למען שמו.

ואפשר שלתכלית זו נתנה התורה דיני קרבן נדבה וכן שאר דינים שאינם חובה אלא יכולים לבוא בהתנדבות, כי כל זה מועיל מאוד לעורר את האהבה עד שתחפץ. ואילו היתה חובה אינו מתעורר כל כך על ידי זה לאהבתו ית"ש מאחר

שעל כל פנים מוכרח ומחוייב בזה והרי זה לא כמשתדל לקרבת השי"ת אלא כפורע חובו.

ובפרט זה עדיפי גרים ובעלי תשובה משאר ישראל כיון שהם התקרבו מרצונם לקבלת עול מלכות שמים ומרגישים שעובדים בהתנדבות [אע"פ שבאמת אחר שנתגייר כבר הוא מחוייב ועומד ככל ישראל, מכל מקום הרגשתו היא בתקופה הראשונה שעובד בהתנדבות מאחר שהוא עצמו מרצונו הכניס עצמו בעול התורה]. ואפשר דמהאי טעמא הגרים מדקדקים במצוות טובא, כמו שכתבו התוספות קידושין דף עא, א בשם ר"א הגר ז"ל, עיין שם, והוא לפי שהעובד בהתנדבות מתעורר ביותר לעבודתו ית"ש וכמו שנתבאר, והמה מרגישים שעבודתם היא בהתנדבות, שהרי מרצונם התקרבו להשי"ת, ועל ידי זה מתקשרים ביותר לאהבתו יתברך ולאהבת תורתו הקדושה.

וידועים דברי הרוקח שכתב אין חסידות כתחילתו, וכנראה שהוא גם כן מהאי טעמא, כי ההתחלה באה בהתנדבות להתקרב להבורא יתברך ועל ידי זה הוא בהתלהבות עצומה ואחר כך חוזר החסידות והלפנים משורת הדין אצלו כדבר שבחובה ושוב אין לו אותה התלהבות שבתחילתו [אבל יש עוד טעמים בזה שכתב הרוקח ז"ל].

(ברכת פרץ - רבי יעקב ישראל קניבסקי)

ועפ"יז מיושב קושיית התוס' ישנים ביומא דף לט, א טרף בקלפי ואומר לה' חטאת והקשה שם בתוס' ישנים, הרי אמרו שלא יאמר לה' קרבן, ולהנ"ל מאחר שהיה קרבן חובה, לא שייך שיחזור מנדרו.

אמנם יש שהסבירו הטעם [כן הוא בזוה"ק ואתחנן דף רסז, ב], שחיישינן שמא ימות מיד לאחר שיאמר לה', ונמצא מוציא שם שמים לבטלה. ולדבריהם גם בקרבנות חובה אין לומר לה' חטאת, וחזרה קושיית התוס' ישנים.

ואפשר שהמדייק בלשון המשנה ביומא שם שאמרו ואומר "לה' חטאת", רבי ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת, אלא "לה' וגו'". ומהו לשון לא היה צריך לומר, ולא אמר ר' ישמעאל "צריך שיאמר".

אלא בא לתרץ קושיא הנ"ל למה אומר "לה' חטאת", הרי אפשר שימות ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, לזה אומר רבי ישמעאל לא היה צריך לומר "חטאת", והיינו שגם כשאומר "לה'" לבד סגי, א"כ אף אם ימות לאחר שיאמר "לה'" לא הוציא שם שמים לבטלה.

(פניני קדם - רבי יחיאל מיכל שטרן)

"אָדָם פִּי יִקְרִיב" (ויקרא א, ב).

דרשו חז"ל (יבמות סא, א): אתם קרויים אדם, ואין עכו"ם קרויים אדם. ויש לפרש, כי לפיכך נאמר "אתם" בלשון רבים, שהכוונה היא שכל ישראל כולם יחד הרי הם אדם אחד, וכדוגמת אדם שיש לו כאב באחד מאבריו, כל גופו דאוב ודווי, כמו כן ישראל, אעפ"י שהם מפוזרים בארבע קצוות תבל, כאשר אחד מישראל מצטער, כל ישראל משתתפים עמו בצערו. אבל אומות העולם אינם כן, שאפילו גויים שהם בני אומה אחת, אינם מצטערים זה בצערו של זה.

וראיתי בשם הגר"ם שפירא זצ"ל שאמר בדרך צחות, כי אנחנו רואים כשיהודי אחד חוטא בחטא כלשהו, מיד יוצא הקצף על כל היהודים, ומאשימים אותם שהם כולם מועדים לאותו דבר, ואילו כשגוי אחד חוטא לא יעלה בדעת אף אחד לתלות הקולר בצואר הגויים כולם. לכן אמרו אתם קרויים אדם, שכל ישראל הם כאדם אחד, ולא אומות העולם.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לַה'" (ויקרא א, ב).

מובא במדרש: כיון ששמעו ישראל פרשת הקרבנות נתייראו, אמר להם משה התעסקו בתורה ואין אתם מתייראים מכל אלה, הדא הוא דכתיב "זאת התורה לעולה". וקשה מפני מה נתייראו אדרבא יש לשמוח שהרי מכפרים את העוונות? אלא שפחדם היה בשמעם פרשת קרבנות מה תהא עליהם בזמן שאין בית המקדש קיים במה יתכפרו, ושמא חס ושלום יקרה להם כמו דור המבול? אז ענה להם משה התעסקו בתורה ואין אתם יראים. והראיה מהפסוק "זאת התורה לעולה" כמו שמובא במסכת מנחות אמר רבה כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאות ולא מנחה ולא אשם ואז יש כפרה אפילו בזמן שאין בית המקדש קיים.

(שבות יהודה - רבי יהודה אלבאז)

"דִּבְרֵי אֵל פְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבָּנְכֶם" (ויקרא

א, ב).

אדם ובהמה תושיע ה'

נודע טעמי הקרבנות עפ"י מ"ש הרמב"ן ושל"ה הק', כי היה מהראוי שנפש החוטאת תמות, אלא שאין הקב"ה חפץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה, ע"כ מרחמי ה' צוה ליקח בהמה תמורתו ולהקריבה לקרבן נפש תחת נפש למען יחשוב, שכל מה שעושין להקרבן הזה, שחיטה, נתוח, שריפה באש, מן הראוי שיעשה לו, והקב"ה ברוב חסדיו מקבל תשובתו וחליפתו ועולה לפניו מחשבתו הטהורה שחושב כאילו נעשה לו עצמו השחיטה וכו' והשריפה.

ובזה יש לפרש מה שכתוב (תהלים לו, ז) "אדם ובהמה תושיע ה'", ודרשו חז"ל (חולין ה, ב) אלו בני אדם שערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה, ע"כ. והכוונה שבני אדם שערומין בדעת וחוזרין בתשובה ומביאין קרבן לכפרה חליפתו, ומשימים עצמם כבהמה שכל מה שעושין להבהמה חושבים כאילו נעשה להם, לאלו "תושיע ה'", ומקבל הקב"ה ברוב רחמיו את חליפתו ותמורתו של הבהמה.

(אבני שהם - רבי ישראל יהושע הרצברג)

"קִרְבָּן לַה'" (ויקרא א, ב).

תניא ר' שמעון אומר מניין שלא יאמר אדם, לה' עולה, לה' מנחה, לה' תודה, לה' שלמים - אלא עולה לה', מנחה לה', תודה לה', שלמים לה', ת"ל "קרבן לה'" (נדרים י, ב). ובגמ' מבואר הטעם דחיישינן שמא יאמר לה' ולא יאמר קרבן, ונמצא מוציא שם שמים לבטלה. ובפירוש הרא"ש כתב הטעם דחיישינן שמא יאמר לה' ימלך מלידור. ונמצא מוציא שם שמים לבטלה. ולפי"ז שייך זה רק בקרבנות נדבה ולא בחובה.

פירש רש”י, ”ונתנו אש”, אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

ומזה אנו למדים חובת האדם לעשות למען קדושת שמו יתברך - אע”פ שבלעדו הענין יגמר כי האלקים יענה את שלום וקדושת שמו מבלי שיהא נצרך לפעולתו - אל יאמר האדם כן, כי אע”פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, וזה למוד גדול.

וכעין מה שנמצא (במשנה מכות ה, ב): ר’ עקיבא אומר לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו, וא”כ ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה, עיי”ש. כלומר שלא תאמר הואיל ובלאו הכי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו בשלישי דין הזמה, למדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי הדבר, וק”ו בן בנו של ק”ו בנטפל לעושי מצוה שאף שהמצוה כבר נעשית בלעדו אבל מכיון שנטפל גם הוא הרי הוא ממקיימי המצוה, הוי אף שיורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאך)

”אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לָהּ” (ויקרא א, ט).

וברש”י ד”ה ניחוח פירש, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני.

עיקר הקרבן הוא לגרום ריצוי לפני ה’. והיינו שהמעשה יהא נעשה כרצונו ית’. נמצא שהמביא קרבן מפני שצריך לאיזו כפרה הרי עיקר כפרתו היא בזה שע”י הבאת הקרבן הוא הופך להיות מתרצה לפני ה’ והיא הרפואה למחלת נפשו שהרי החטא שחטא גורם לחולי הנפש והבאת קרבן היא רפואתה.

ואע”פ שאמרנו שתכלית הקרבנות היא התשובה ותשובה המכפרת על החטא היא הרי בריאה בפני עצמה מ”מ עיקר התקון הוא עשיית רצונו ית’. וזו תכלית כל הבריאה כולה כמבואר ברמב”ן סוף פרשת בא ”להודות שהוא בראנו, ולהראות שאנו נבראנו לעשות רצונו”. וכפי מה שמתנהג האדם כרצונו ית’ כן ממשך הוא עליו קיום וחיים נצחיים. וזה אפילו במי שאינו זוכה לעשות הרבה.

אבל מי שעוסק בתורה בלי תשומת לב לדרוש ולדעת מהו רצונו יתברך ויעשהו, אין למודו שוה כלום ולשוא כל עבודתו. וזהו הסוד של נעשה קודם לנשמע, שאין לנו אלא רצונו ית’ בלבד. וזה גם מה שתבע שמואל הנביא ע”ה משאול המלך ע”ה (שמואל א’ טו, כב) ”הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים”, כי העיקר הוא לעשות רצונו ית’ ואם רצונו יהיה בדוקא להחרים את עמלק א”כ חוץ מזה לא שוה כלום ולשם מי ומה כל הקרבנות. כל הסוד של קרבנות אינו אלא סיבה לקיום רצון ה’, ואם אין זה רצונו אז אינו ”ריח ניחוח” ואינו ”אשה לה”, והכל לשוא.

(יד יחזקאל - רבי יחזקאל לעווינסטין)

”וַיִּנְפֹשׂ בִּי תִקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לָהּ סֶלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וַיִּצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וַנִּתֵּן עָלֶיהָ לְבָנָה” (ויקרא ב, א).

פירש רש”י: לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה,

בפסיקתא: כשם שהקרבן אם אינו תמים אינו לרצון, כך האיש אם אינו תמים אינו לרצון. מבואר, שאדם אף אם הוא נשמר מחטא במעשה, עדיין אינו לרצון. כדי שיהיה האדם לרצון, צריך הוא להיות תמים, היינו שלם, והשלמות היא הנקיות הגמורה מחטא, שיטהר את נפשו ממדותיו הרעות המביאות לידי חטא. וכל שאין מדותיו מתוקנות, עדיין איננו שלם, ואיננו עולה לרצון.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

”אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ וְגו’” (ויקרא א, ג).

הקדמת אמירת פרשת העולה לפרשת חטאת

כתב המגן אברהם בסי’ א’ (סעיף קטן ח) שנשאל, למה כתבו הטור והשולחן ערוך לומר פרשת לעולה וכו’ חטאת, הרי קיימא לן דחטאת קודם לעולה, ע”ש.

ונראה לי על פי מה שכתב בזהר הקדוש טעם מה שחטאת קודם לעולה, מפני שצריך ליתן חלק לסטרא אחרא מה שהכהנים אוכלים את הבשר, כי אם מקריבים עולה אין לו חלק בה שהיא כולה כליל אז מקטרג הסטרא אחרא ומבלבל את הענין, (עיי’ בס’ שבט מישאל סימן מ’). ולפי זה הא תינח בהקרבה ממש, אבל באמירה אין קפידא, ולכן יש לומר עולה תחלה שמכפר על הקל, כמו שמתודין תחלה על הקל.

(אפיריון - רבי שלמה גנצפריד בעל קצש”ע)

”וּסְמוּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו” (ויקרא א, ד).

ענין הסמיכה

וענין הסמיכה הוא ג”כ מחוקי התורה שאי אפשר לנו לדעת טעמו וסודו, אבל על פי מה שנמצא מרומז בספרים הקדושים נראה לבאר שמכיון שהקרבן מביא את האדם לתשובה, בהרגישו שמה שנעשה בהקרבן מכוון לו לעצמו, אז כמו שמצינו בשעת הברכה שמשים המברך את ידו על ראש המתברך, כי ההתקרבות הגופנית פועלת הרבה להתקרבות נפש המברך למתברך וע”י סמיכת הידים נמסרת הברכה ביתר חוזק ע”י המברך, וזה מפני שכל זמן שהוא מלוכב בחומר אז כל עניני הנפש אף היותר נעלים צריכים לחדור דרך כוחות הגוף, וע”י הסמיכה בידיים תכוון הנפש יותר לברכה, כמו כן כשאדם מביא את הקרבן אז ע”י הסמיכה בידיים על ראש הבהמה תכוון הנפש יותר לתשובה וזהו התכלית של הבאת הקרבן להתקרב אל ה’ יתברך.

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאך)

הטעם שציותה התורה לסמוך על הראש דוקא, נראה לפרש, לפי שכשאדם חוטא הוא לפי שכבה אור שכלו, כי אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, ובין אם לא התבונן כלל במה שהוא עושה, ובין אם ידע את אשר הוא עושה, אלא שלא נתעורר שכלו לעכב על ידו, בשניהם היה מעשהו כמעשה הבהמה שאין בה דעת. לכן ציותה התורה שיסמוך את ידיו על ראש הבהמה, ועל ידי החיבור עם ראש הבהמה יבין את הרמז שרמזה לו התורה, שבשעה שחטא חשוב היה ראשו כראש של בהמה.

מי דרכו להתנדב מנחה עני אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו (מנחות קד, ב).

פשטן של דברי חז"ל אלו, משום שהקרבן של העני אף שמועט הוא קשה לו יותר מקרבן גדול של עשיר, כי ידוע כי אין העשירים נותנים חלקם לפי ערך עשרם, כמו העני הנותן חלקו.

אך נראה לי שיש כאן רעיון יותר עמוק, כי העשיר בהרגישו כי נותן הוא קרבן או דבר חשוב מסתפק במעשהו זה ולכן הרגש אינו כ"כ ער אצלו בזה בכונה שתבא מעומק לבו ונפשו, אבל העני אינו מסתפק בנדבתו, כי מועטת היא, ואינו מתגאה בה, ולכן הוא מקריב עם נדבתו יחד גם את נפשו, והבן!

(פניני דעת - רבי אליהו מאיר בלאו)

"וּנְפֵשׁ כִּי תִקְרִיב" (ויקרא ב, א).

פירש רש"י, לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה - עני. אמר הקב"ה, מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו.

הלימוד מכאן הוא יסוד גדול בכל המצוות, שכלל שגדול הצער בקיום המצוה, נחשבת לו מסירות הנפש להגדיל את המצוה לעילא. לכן מי שמבזים אותו על קיום המצוות ראוי לו לשמוח, שהצער חשוב כאילו מסר נפשו ממש, ואין שיעור למתן שכרו.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה, עני, אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו (רש"י).

מכאן תרופה ותנחומים לאדם שלא ימנע מלעבוד מצד שאינו יכול להרבות, כי העיקר הוא הכוונה, ויותר מ"לב" אין, וכשכיוון לבו בהמעט, הוא יותר גדול מהמכוון בהרבה, ואדרבה המזבח שבע ומהודר יותר מקרבנו של עני.

ועוד יסוד מכאן, שאם כונת האדם לטובה אז אף הרע ישוב להיות ריח ניחוח, ואל יפחד האדם מטבעו הקשה וכוחותיו המגוונים אשר ריח רע מהן. ועי' במד"ר פ' תצוה שאהרן הכהן זכה לכהונה גדולה דוקא ע"י עשיית העגל מפני שכונתו לטובה.

ע"י בבעל הטורים שהעני נפשו מביא במנחתו ומביאה בצניעה. וכמו כן הוא מי שעשיר בשכל ועושה הרבה מעשים, והרבה תורה הוא לומד, ואם הוא עושה בכוונה לשם שמים אז יותר חביב גם המעט כשזה בנפשו ובצניעה לפי כוחותיו.

קרבן מנחה - מלשון מנוחה, כי כשעוסקים בדברי העוה"ז אז האדם מבולבל, אבל כשעוסק בדברי עוה"ב אז הוא במנוחה, ובמיוחד יש מנוחה להעני, וכמו שאמרו חז"ל יש לו מנה רוצה מאתים, וזהו הבלבול שרוצה לעשות ממנה מאתים, אבל העני שאין לו כלום, אין לו מה לעשות, ולכן הוא במנוחה יותר מן העשיר.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"וְכֹל קֶרְבַּן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תְּמַלֵּחַ" (ויקרא ב, יג)

ברית מלח

"וְכֹל קֶרְבַּן מִנְחָתְךָ" שהיא התפלה "במלח תמלח", שהם דמעות שהם מים מלוחים, "ולא תשבית מלח ברית אלוהיך", הטעם שקראם 'ברית מלח' הוא משום שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה, וזהו הברית שנכרת להם שאינם חוזרות ריקם. "על כל קרבנך תקריב מלח", דהיינו בכל תפלה תוריד דמעות וכזה אינה חוזרת ריקם.

(פתוחי חותם - רבי יעקב אביחצירא)

"וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ קֶרְבָּנוֹ וְשָׁחַטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (ויקרא ג, ב).

בגמרא זבחים (נה, ב) אמר ר"י אמר שמואל, שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, שנאמר "ושחטו פתח אהל מועד" (ויקרא ג, ב), בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא סגור.

ב"הר צבי" תמה על שיטת התוס' בזבחים (סא, א ד"ה קודם), דנחלקו על רש"י דס"ל דרק שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין, אבל בשאר קרבנות כשר, מהא דתנן בתמיד (ל, ב) לא היה שוחט השוחט עד ששמע שער הגדול שנפתח, אלמא דילפינן שאר קרבנות משלמים, דבכולם נפסל אם שחט קודם פתיחת דלתות ההיכל, ואם כן איך אמרו בגמרא שבועות (טז, א) דמקריבין אע"פ שאין בית, למה יהיה עדיף מקודם שנפתחו דלתות ההיכל, עיי"ש.

ונעלם ממנו שכבר תמה כן הרשב"א בשבועות שם, ותירץ דכל זה בדאיכא אוהל מועד, אבל בדליכא אוהל מועד, לא צריך לפתיחת דלתות ההיכל, עיי"ש.

[ולי הקטן א. פ. נראה דהרי מצינו בפרשת משפטים (שמות כד, ה) פסוק מפורש: "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו שלמים לה' פרים", ואז עוד לא היה היכל, ומכל מקום היה אפשר לשחוט].

אולם דברי הרשב"א צ"ע, מהא דאמרינן בזבחים (נה, ב) דשלמים ששחטן קודם שהעמידו את המשכן נמי פסולין, משום דבעינן פתיחת דלתות ההיכל, הרי מבואר דאפילו ליכא היכל כלל, איכא האי פסולא וחסרון דפתיחת דלתות.

(אבן ישראל - רבי ישראל יעקב פישר)

"וְשָׁחַטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (ויקרא ג, ב).

בגמרא דרשו (ימא סב, ב): שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולין, שנאמר "ושחט פתח אהל מועד", בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול. ובזבחים (סא, א) פירש רש"י שרק בשלמים הדין כן, אבל שאר קרבנות כשרים אפילו אם שחטן כשדלתות היכל נעולות, וכן היא גם שיטת תוס' ביומא (סג, א). וצריך להבין, מאי שנא שלמים משאר קרבנות.

ויש לבאר, שקרבן שלמים שונה משאר קרבנות, שעיקרו עומד לאכילת בעלים, ואין בו כפרה קבועה על חטא, וכיון שכך, הצריכה בו התורה בשחיתתו שיהיו דלתות ההיכל פתוחות, וממילא יתעורר בעל הקרבן העומד על קרבנו לאחר הסמיכה להבחין שהוא עומד לפני ה', ויכוון בכל מעשי הקרבן לשם שמים. מה שאין כן בשאר קרבנות הבאים על חטא ואין בהם אכילת בעלים, הרי זכור הוא בשחיתת הקרבן

את חטאו ומתודה עליו ומכוין לבו לשמים, ואין בו צורך להזכירו ע"י פתיחה דלתות ההכיל. (טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"וְהִקְטִירָם הַפֶּהַן הַמְזוֹבְחָה לְחֶם אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ פֶּלַח חֶלֶב לֶה"'
(ויקרא ג, טז)

כתב הרמב"ם (סוף הלכות איסורי מזבח), שהרוצה לזכות עצמו, יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו. הרי נאמר בתורה "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו". והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהיה מן הנאה והטוב, אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רָעֵב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו, כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבכנסיו, וכן הוא אומר "כל חלב לה" וגו'. מבואר, שאפילו בנותן צדקה לעני צריך שיהיה החפץ שנותן לעני מהטוב והיפה ביותר, וגם זה בכלל "כל חלב לה"."

ובספר "ליקוטי יהודה" מביא עובדא שהיתה אצל האדמו"ר הקדוש הרא"מ זצ"ל מגור, שבא חסיד אחד לפניו שנאבדו לו התפילין, נתן לו האדמו"ר תפילין, והזהירו להקפיד מאד בשמירתו, כיון שהן יקרות וחשובות מאד, והן באו אליו בירושה מעזבון אביו ה"שפת אמת". נרתע החסיד ואמר כי הוא מפחד לקבל תפילין אלו כדי להניחן. אמר לו האדמו"ר שילך לחתנו רבי יצחק מאיר אלתר זצ"ל, והוא יחליפם לו באחרות. שאלו לאדמו"ר זצ"ל, מאי כולי האי, מדוע נתן לו לחסיד את התפילין היקרות לו והחשובות אצלו ביותר. והשיבם מדברי הרמב"ם הללו, שמצוה לתת לנצרך מהכי יקר וחשוב.

"וְלֹא יִדַע וְאִשָּׁם וְנָשָׂא עֹנֹו"'
(ויקרא ה, יז)

בשבילי נברא העולם כל אחד הוא מיוחד וחיוב לנהוג בשלמות

ברש"י כאן מובא מתורת כהנים (ויקרא ה), דרבי יוסי אומר, אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים, צא ולמד מאדם הראשון, שלא נצטוה אלא על מצות לא תעשה ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו, וכי איזו מדה מרובה, של טובה או של פורענות, הוי אומר מדה טובה וכו', על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו וכו', ע"כ.

אנו מחויבים להאמין שעל מצוה יש שכר כה רב, ועל ידי מצוה אחת מקיימים את העולם. אחרת זו אפיקורסות! עשה מצוה אחת הכריע את כל העולם לכף זכות, וכן להיפך חס ושלום! ותנן (סנהדרין לו, א) לפיכך נברא אדם יחידי וכו' לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם! והיינו, שאין זה רק מעלת אדם הראשון, אלא כל אחד ואחד מיוחס כמו אדם הראשון ועבורו נברא העולם. וכשחטא הוא חסרון בספר תולדות אדם כי לא זה הוא האדם שהקב"ה כיוון בכריאתו.

ושלא יהיה חוסר בהבנה מהי תורה, ומה התורה דורשת מהאדם, ושהמצוות הן כדי לזכות את ישראל. ואפילו לענין

קרבנות מבואר ברמב"ן (ויקרא א, ט) שהתכלית היא שהאדם יתבונן שהוא צריך להקריב חלבו ודמו, הכל כדי להכניע את האדם. וכך כל המצוות. חושבים שלימוד מוסר זה חסידות, ובאמת זה תורה! האם חומש אינו מוסר? גם לימוד חומש כשלומדים אותו כראוי הוא לימוד מוסר! רק שלא לומדים כך.

(מחשבת מוסר - רבי אלעזר מנחם שך)

"וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ"'
(ויקרא ה, כא)

ותמהו המפרשים על תיבת "בעמיתו" כי יותר היה ראוי לומר לפי משפטי הלשון "לעמיתו".

ונראה דהנה מפורש בכמה מקומות בש"ס שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ופירשו התוס' (כתובות יח, א ד"ה חזקה) דהיינו באופן שחבירו מכיר בשקר, ואם כן אותו שכופר ומכחיש את רעהו, הריהו ככופר במציאותו של חבירו שמעיז את פניו על אף שידוע שחבירו מכיר בשקר, ועל זה נופל הלשון וכחש בעמיתו, שמכחש הוא בעצם קיומו של עמיתו.

(טעם ושעת - רבי משה שטרנבוך)

"וְהִשִּׁיב אֶת הַגְּזֻלָּה"'
(ויקרא ה, כג)

ולא כתיב "תשומת יד", וכבר דרשו בזה בבבא מציעא מ"ח ע"ש.

ולפי פשוטו י"ל על פי מה שכתב הרמב"ם פ"א מגזלה ה"ד (וכן בשו"ע) איזהו עושק כו' כגון שהיה לו ביד חברו הלואה או שכירות והוא תובעו ואינו יכול להוציא מידו כו', ועל זה נאמר "לא תעשוק" וגו', א"כ מבואר דגם הלואה אם כופר הו"ל עושק, ולפ"ז אתי שפיר דבתחלה חשיב כל האופנים איך בא המזון לידו אם ע"י תשומת יד או עושק מתחלה דהיינו שכר שכיר, אבל אח"כ בהשבה סגי הא דכתיב "והשיב את העושק", דאחר שכפר גם ההלואה בכלל עושק כנ"ל.

ועוד י"ל דלא חשיב כאן אלא דברים שצריך להשיב את החפץ עצמו [דגם עושק יתכן שלקח ממנו חפץ ברשות ואח"כ אין רוצה להחזיר לו, ע"י רמב"ם פ"א מגזלה ה"ד], אבל תשומת יד שהוא הלואה שאין צריך להחזיר אותן המעות עצמן רק חייב לו חוב לא שייך על זה לשון "והשיב", וכללו הכתוב במש"כ אח"כ "או מכל אשר ישבע עליו לשקר" כמ"ש בבבא מציעא שם.

(טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

"אשר גזל". בבבא קמא (צח, ב) כעין שגזל. וחמץ שעבר עליו הפסח אומר 'הרי שלך לפניך' דכעין שגזל הוא. כתב ב"חק יעקב" (סימן תמ"ג סק"ח) דבתוך הפסח אינו יכול לומר לו 'הרי שלך לפניך', לפי שהכל מצווין לבערו וכאילו שרוף ועומד דמי. וב"קצות החושן" (סימן שס"ג סק"א) השיב עליו דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק, ועוד דמאי שנא מתרומה ונטמאת דגם כן לשריפה עומד, ועוד דא"כ גם לאחר יום טוב לא יוכל לומר 'הרי שלך לפניך' כיון דקניא בשינוי. וי"ל דבתוך הפסח צריך לשורפו ועובר בבל יראה ובבל ימצא, אבל בתרומה טמאה אינו עובר ומותרת בהנאה.

(פרדס יוסף, ע"י עו"ד שם)

מאורות הפסח

ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה

"וְהִגַּדְתָּ לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְצֵאתִי מֵמִצְרָיִם" (שמות יג, ח). והקשה ב'אור החיים', אומרו "ביום ההוא", ובסמוך גמר אומר "בעבור זה" ודרשו ז"ל (בהגדה של פסח) בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, והוא בלילה ולא ביום, ואם כן לא היה לו לומר אלא "והגדת לבנך לאמר בעבור זה" ואני יודע זמן ההגדה שהוא בלילה.

ותירץ ה'אור החיים', דבמה שאמר "ביום ההוא" הודיע במתק לשון צדיק, כי הלילה ההוא 'יום' יקרא ולא לילה, והוא אומרו (תהלים קלט, יב) "ולילה כיום יאיר", ולא חש שתטעה לומר יום ממש, ממה שגמר אומר "בעבור זה" שהוא בשעת מצה וכו' כאומרם ז"ל. ואולי כי סמך "ביום ההוא" עם "והגדת", כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה, עכ"ל.

ובזה פירש ה'אור החיים' כוונת לשון הפסוק לעיל (יב, ל) "ויקם פרעה לילה", דטעם אומרו "לילה" יתבאר על דרך אומרם ז"ל כי אותו לילה היה כיום יאיר כצחות היום, ורמזתי רמז זה בפסוק "והגדת לבנך ביום ההוא", כי יכוין לומר שיגיד לו גם נס הלילה שנעשה יום. ושמה תאמר כי זרח אור בלילה דרך כלל לרעים ולטובים, לזה אמר "ויקם פרעה לילה" כשקם הוא לקרוא למשה ולאהרן מנע ה' מרשע אורה והיה לילה פירוש חשך, כאומרו "ולחשך קרא לילה".

והנה עיקר הדבר שהזכיר ה'אור החיים', ש"לילה כיום יאיר" בליל יציאת מצרים, מקורו הוא בזוהר הקדוש (פרשת בא דף לח עמוד ב), שהאיר אז כמו בתקופת תמוז. כן כתוב שם בזה הלשון: "ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז [ולמדנו שליל יציאת מצרים היה מאיר כיום בהיר של תקופת תמוז], וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא [וראו כל העם את דינוי של הקב"ה], הדא הוא דכתיב (תהלים קלט) ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה" [שזה רומז על אותו לילה של יציאת מצרים].

והנה לעיל כתיב (שמות יב, מח) "וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו", ולמדים מזה שהמילה מעכבת מלעשות את הפסח, ועיין רש"י (יב, ו) שבליל פסח גופא מלו, וקשה הלא הלכה היא שאין מלים אלא ביום, ואיך מלו אז בלילה. ולכאורה להמבואר בזוהר הנ"ל שבליל פסח במצרים היה אור כמו בתקופת תמוז, היה אפשר לומר דמאחר שלילה האיר כיום, הלילה דאז היה נחשב כיום, ולכך כשר למילה.

אך יש לדחות, דנראה ש"לילה כיום האיר" אינו מפני שהקב"ה העמיד השמש כבימי יהושע, אלא האיר את מצרים באור מיוחד כעין אור הגנוז, שיום ולילה תלויים במהלך השמש, וכן משמע שנקרא ט"ו, ואם היום ימשך כשיש עוד אור היום, איך מסתיים יום י"ד ומתחיל יום ט"ו. לכך נראה לומר, שהדין שמילה צריכה להיות ביום דוקא נתחדש במתן תורה, וילפינן ליה במגילה מהפסוק בפרשת תזריע (ויקרא יב, א) "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" ביום ולא בלילה, אבל במצרים מעיקר הדין היתה המילה כשרה גם בלילה (על פי ספר

'טעם ודעת').

ארמי אובד אבי וירד מצרימה.

יש להבין, מדוע בחר להביא פרשת 'ארמי אובד אבי' הכתובה בקיצור, והוצרך בעל ההגדה להרחיבה על ידי דרש של כל מלה, הלא פרשיות שלמות, שמות, וארא, בא, עוסקות בפירוט רב בענין יציאת מצרים, ומדוע לא הביא בעל ההגדה אותן ואת דרשות וסיפורי חז"ל עליהן.

מבאר הגר"ח פרידלנדר, שהיות ומטרת יציאת מצרים היתה ככתוב (שמות ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה", ובמיוחד עבודת ה' וקבלת עול מלכות שמים מתוך הכרת הטוב על היציאה, וכן פרשת ביכורים מטרתה היא הכרת הטוב להשי"ת, שעובד האדמה לאחר שעמל ויגע ירגיש שקיבל הכל מהשי"ת, כאמור "ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", ואת זאת אפשר לחוש ביתר שאת רק על ידי שמתחילים בגנות "ארמי אובד אבי" בהכרה בשפל המדרגה בו היינו, דרך כל השתלשלות הגאולה עד שהגענו הלום לארץ ישראל, והנה קיבלתי מהשי"ת את פרי האדמה, לכן אני מביא ביכורים. רק באמירה ובהתבוננות כזו מגיעים להכרת הטוב הראויה, ולכן פרשה זו היא עיקר סיפור יציאת מצרים שמטרתה להביא לעבודת ה' שלימה מתוך הכרת הטוב. ויש לבאר בדרך נוספת, למה הדרש העיקרי הוא מפרשת מקרא ביכורים. כאשר אדם עמל בשדהו, חורש וזורע, משקה ומזבל, והנה הוא רואה את פרי עמלו, הפירות הראשונים, ההרגשה הטבעית לעת שכזאת היא הרגשת 'אני עשיתי', 'אני עמלתי', 'אני רואה פירות', ודוקא אז מצווה התורה (דברים כו) "ולקחת מראשית כל פרי האדמה... ושמת בטנא... ולקח הכהן הטנא מידך... וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך ארמי אובד אבי וירד מצרימה... ויוציאנו ה' ממצרים... ויתן לנו את הארץ הזאת... ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" וגו'. כמו שהקב"ה הוציא את ישראל לדורותינו ממצרים בלא שום שיתוף, כך על האדם לדעת שלא עמלו הוא שהצמיח את הפרי אלא הקב"ה לבדו, ככתוב "אשר נתת לי ה'". וזהו "ארמי אובד אבי", יעקב אבינו עלול היה להאבד על ידי לבן עם משפחתו לולי תשועת ה'. יעקב לא פעל מאומה להצלתו אלא ה' לבדו. וכך מביא הביכורים "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", אפילו האדמה אינה שותפה בנתינת הפירות, אלא ה' לבדו הוא שנותן "אשר נתת לי ה'". וכך במצרים, לא משה פעל את הישועה אלא ה' לבדו, ומשום כן לא נזכר שם משה כלל בפרשה זו. בפרשיות יציאת מצרים שבספר שמות, מוזכר משה רבינו כמעט בכל פסוק, מה שאין כן בפרשת מקרא ביכורים אין משה רבינו מוזכר כלל. ואף הספרי שמרחיב את הכתובים בפרשת ביכורים, במובאות מפסוקים אחרים שבתורה, נמנע מלשייך אל פרשה זו פסוקים שנזכר בהם משה רבינו, וכל זאת כדי למנוע מחשבה כלשהי כאילו שליח כמשה, היה שותף לישועה שיצאה כולה רק מאת ה', ומשום כן נשמט שמו של משה מדרשות סיפור יציאת מצרים להורות ולומר כי הישועה היתה מה' לבדו.